

Investirajte u Tuzlanski kanton

VODIČ ZA INVESTITORE

Tuzlanskog kantona

Vlada Tuzlanskog Kantona

Tuzla, 2014. godine

Sadržaj

	Uvod	3
1.	O Bosni i Hercegovini i Tuzlanskom kantonu	4
2.	Tuzlanski kanton – Lokacija sa izvrsnim mogućnostima za investiranje	6
3.	Posebne pogodnosti za investitore	7
4.	Resursi i poslovni sektori	9
4.1.	Drvoprerađivačka industrija	9
4.2.	Metaloprerađivačka industrija	11
4.3.	Poljoprivredna proizvodnja i prehrambena industrija	14
4.4.	Industrija plastike i alata	17
4.5.	Hemijska industrija	19
4.6.	Turizam	21
5.	Uređena poduzetnička infrastruktura za greenfield i brownfield investicije	24
5.1.	Poslovne zone	24
5.2.	Tehnološki parkovi	26
5.3.	Poduzetnički inkubatori	26
6.	Reformski orijentisana Vlada	27
7.	Jednostavan i brz pristup tržištima	28
8.	Kvalifikovana radna snaga	30
9.	Podrška poslovnom uspjehu investitora	32
10.	Okvir za investiranje u Tuzlanski kanton	33
10.1.	Prava stranih investitora u Bosni i Hercegovini	33
10.2.	Strani investitori u Tuzlanskom kantonu	33
10.3.	Javno-privatno partnerstvo na Tuzlanskom kantonu	34
10.4.	Pokretanje biznisa	34
10.5.	Poreski sistem	36
10.6.	Carinski sistem	37
11.	Troškovi poslovanja u Tuzlanskom kantonu	37
11.1.	Plate	37
11.2.	Nekretnine	38
11.3.	Komunalne usluge	39
12.	Investicione mogućnosti na području Tuzlanskog kantona – profili projekata	41
	Kontakt podaci relevantnih institucija i organizacija od važnosti za investitore	44

Uvod

Poštovani čitatelji,

Izuzetno nam je zadovoljstvo predstaviti vam prvo izdanje Vodiča za investitore u Tuzlanski kanton koji na praktičan i jednostavan način objedinjuje najznačajnije informacije koje potencijalni i postojeći investitori, osobe koje rade sa investitorima, ali i svi drugi zainteresirani subjekti trebaju ukoliko žele investirati ili pak posjetiti Tuzlanski kanton. Sa željom objedinjavanja informacija i promocije najznačajnijih resursa koje posjeduje Tuzlanski kanton Vodič je koncentrisan na šest najpromulzivnijih industrija Kantona čije komparativne prednosti odavno promiču Kanton i privlače nove investicije.

Naredne stranice daju odgovor na pitanje kako i zašto investirati u Tuzlanskom kantonu, koji resursi i prednosti stoje na raspolaganju, kao i kakvu vrstu podrške investitor može dobiti ukoliko se odluči na investiranje na području Tuzlanskog kantona.

Tehničku pomoć izradi Vodiča pružilo je Udruženje za razvoj NERDA (Northeast Regional Development Association), kao i Međunarodna finansijska korporacija (IFC), članica grupacije Svjetske banke. Posebnu zahvalnost dugujemo predstavnicima Grada Tuzle i Općina Tuzlanskog kantona, koji su dali svoj doprinos izradi Vodiča dostavljanjem potrebnih podataka.

Sa svojim komparativnim prednostima koje se ogledaju u bogatstvu resursa, tradiciji kao osnovi za razvoj modernih tehnologija i novih proizvoda, kvalifikovanoj radnoj snazi, razvijenoj poduzetničkoj infrastrukturi, lokaciji koja omogućava brz i jeftin pristup tržištima, Tuzlanski kanton odavno je postao atraktivna lokacija za ulaganja. O tome svjedoče i izjave postojećih investitora koji uspješno posluju na području Tuzlanskog kantona kojima se želimo zahvaliti na svjedočenju i potvrdi komparativnih prednosti Kantona. Nadamo se da će njihove izjave biti poticaj i garancija novim investitorima da se odluče uspostaviti i razviti svoje poslovanje na ovom Kantonu.

Svi potencijalni investitori u potrazi za novim poslovnim mogućnostima na području Tuzlanskog kantona mogu dobiti sve relevantne informacije i savjetodavne usluge od kantonalnih, gradskih i općinskih vlasti Tuzlanskog kantona, komora, nevladinog sektora i drugih relevantnih aktera navedenih u Vodiču. Investitori će dobiti punu podršku u pokretanju biznisa i poslovanju na jednom od najdinamičnijih tržišta Bosne i Hercegovine, ali i regiona.

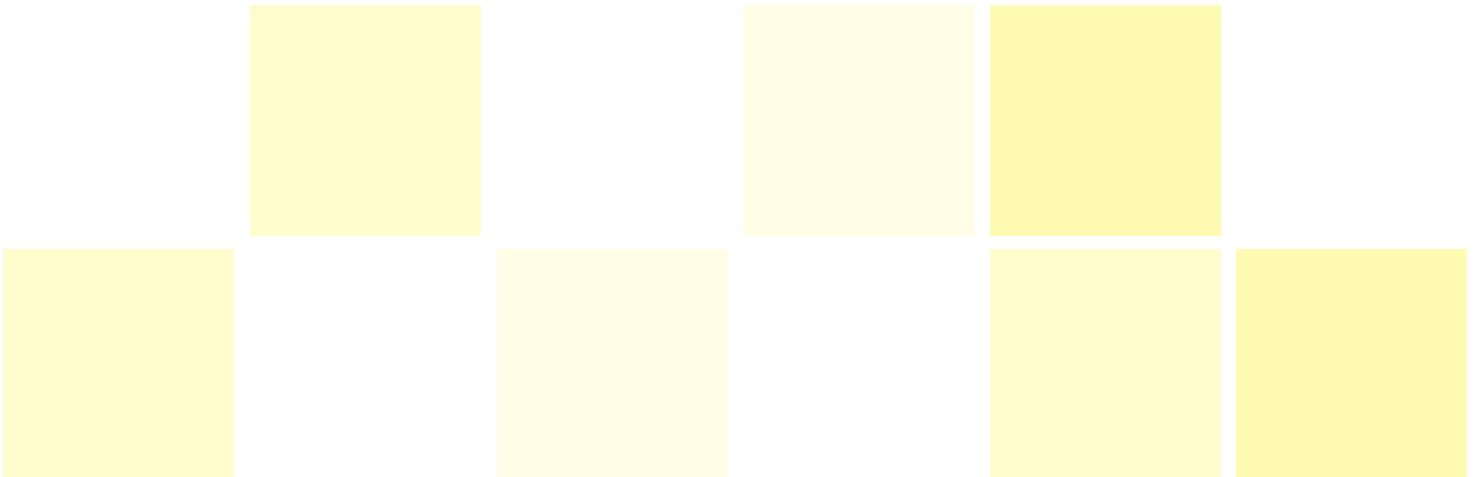
Vodič za investitore sažima ključne tačke orijentacije za vaše buduće ulaganje u Tuzlanski kanton, stoga:

Investitori iz svih dijelova svijeta,

Dobrodošli u Bosnu i Hercegovinu,

Dobrodošli u Tuzlanski kanton - otvorenu, ekonomski i društveno dinamičnu europsku regiju, koja na prepoznatljiv način osigurava ekonomsku, kulturnu i socijalnu atraktivnost, razvoj i kvalitetu života za svoje građane i ljude koji na njemu borave, investiraju i stvaraju.

Dobrodošli u poduzetnički ambijent budućnosti!

1. O Bosni i Hercegovini i Tuzlanskom kantonu

Tuzlanski kanton je smješten u sjeveroistočnom dijelu Bosne i Hercegovine, zemlje u obliku srca, pozicionirane u Jugoistočnoj Europi, na zapadnom dijelu Balkanskog poluotoka, na granici sa Hrvatskom (EU), Srbijom i Crnom Gorom. BiH je članica CEFTA – e (Srednjoeuropski ugovor o slobodnoj trgovini) i EFTA – e (Europska slobodna trgovinska zona). Tuzlanski kanton je jedan od deset kantona u entitetu Federacija BiH i čini ga Grad Tuzla i 12 Općina.

Geografski položaj Bosne i Hercegovine u Europi i Tuzlanskog kantona u Bosni i Hercegovini sa prikazom geografskog položaja grada i općina Tuzlanskog kantona

Osnovni podaci o Bosni i Hercegovini	
Broj stanovnika	3.791.622
Lokacija	Jugoistočna Europa, zapadni dio Balkanskog poluotoka
Površina	51.209,2 km ² (51.197 km ² – kopno i 12,2 km ² – more)
BiH Klima	Pretežno kontinentalna, mediteranska na jugu
Valuta	Konvertibilna marka (KM), 1EUR = 1,95580 KM
Kreditni rejting	B3 stabilan („Moddy“), B stabilan („Standard&Poor's“)
BDP u milionima KM (2013.)	26.297 KM – 13.445,65 EUR
BDP po stanovniku (2013.)	6.862 KM - 3.508,5 EUR

Izvor: Agencija za statistiku BiH; Centralna banka Bosne i Hercegovine

Tuzlanski kanton u svom današnjem obliku djeluje od 1994. godine. Nastao je konstituisanjem Federacije BiH, kao jedan od deset njenih kantona. Formiran je na dijelovima nekadašnje oblasti sjeveroistočne Bosne, odnosno Tuzlanskog okruga. Administrativno, privredno i kulturno sjedište Kantona je Grad Tuzla koji spada među tri najveća grada u Bosni i Hercegovini.

Osnovni podaci o Tuzlanskom kantonu

Tuzlanski kanton	Broj stanovnika	477.278
	Lokacija	Jugoistočna Europa, zapadni dio Balkanskog poluotoka, sjeveroistočni dio Bosne i Hercegovine
	Površina	2.649 km ²
	Klima	Kontinentalna
	BDP po stanovniku	5.253 KM – 2.685,85 EUR
	Uvoz (2013.)	1.267.969.000 KM – 648.313.199,60 EUR 8,35% uvoza BiH
	Izvoz (2013.)	1.028.914.000 KM – 526.083.444,11 EUR 12,28% izvoza BiH
	Direktna strana ulaganja (od 01.01. - 30.11.2013.)	4.014.473 KM - 2.052.567 EUR
	Broj pravnih lica (2013.)	8.406
	Broj privrednih društava (2013.)	3.429
	Broj obrta (2013.)	10.723
	Broj zaposlenih (2013.)	80.727
	Broj nezaposlenih (2013.)	98.956
	Prosječna mjesečna neto plata (2013.)	738 KM – 377 EUR

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Centralna banka Bosne i Hercegovine, TRON systems, evidencija Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH

Tuzlanski kanton zauzima značajno mjesto u historijskom, kulturnom, geografskom i privrednom aspektu države Bosne i Hercegovine. Prema broju stanovnika **najmnogoljudniji je Kanton** u Federaciji Bosne i Hercegovine, a zauzima 10,10% površine Federacije BiH i 5,17% površine Bosne i Hercegovine.

Sa privrednom tradicijom, kvalitetnom radnom snagom, neiskorištenim resursima i potencijalima, sa lokalnim i kantonalnim vlastima orijentiranim ka unapređenju poslovnog okruženja i investitorima, predstavlja **izuzetnu lokaciju za ulaganje** u kojoj potencijalni investitor na raspolaganju ima niz usluga podrške koje će doprinijeti uspjehu i izvrsnosti njegovog poslovanja na području Tuzlanskog kantona.

2. Tuzlanski kanton – Lokacija sa izvrsnim mogućnostima za investiranje

ZAŠTO INVESTIRATI U TUZLANSKOM KANTONU?

Industrijska tradicija u funkciji privrednog rasta i razvoja novih proizvoda i poslovnih procesa

Tuzlanski kanton posjeduje dugogodišnju industrijsku tradiciju, što uz povoljno poslovno okruženje, predstavlja mogućnost i osnovu za privredni rast i razvoj novih proizvoda i poslovnih procesa. Ključnu privrednu djelatnost u Tuzlanskom kantonu čini prerađivačka industrija, a tradicionalne konkurentne industrije i sektori razvijani na osnovu resursa kojima obiluje Kanton su:

- drvoprerađivačka industrija,
- metaloprerađivačka industrija,
- poljoprivredna proizvodnja i prehrambena industrija,
- industrija plastike i alata, i
- hemijska industrija.

Prerađivačka industrija, kojoj većinski pripadaju konkurentski sektori TK ostvaruje najveći udio u ukupnom izvozu Tuzlanskog kantona (94%), i prednjači po broju pravnih lica i obrta koji se bave ovom djelatnošću. Industrijska tradicija Tuzlanskog kantona stvara mogućnosti i osnovu za snažan rast novih tehnologija i razvoj novih proizvoda i poslovnih procesa.

Povoljna geostrateška pozicija i logistička infrastruktura koja omogućava brz i kvalitetan pristup tržištima EU, Centralne i Istočne Europe, Turske i Bliskog Istoka

Povoljna geostrateška pozicija i logistička infrastruktura Tuzlanskog kantona se ogleda u slijedećim prednostima:

- svega 30 km udaljenosti od granice sa Republikom Hrvatskom (Europska Unija),
- granica sa Srbijom i pristup transportnim koridorima prema Centralnoj Europi, Turskoj i Bliskom Istoku,
- blizina budućeg transnacionalnog koridora Vc koji povezuje Centralnu Europu sa Jadranskim morem,
- povezanost sa riječnom lukom Brčko koja je povezana sa Europskom željezničkom mrežom,
- Međunarodni aerodrom Tuzla sa pet avio linija i charter letovima sa planovima za otvaranje cargo centra.

Dostupna obrazovana i cjenovno konkurentna radna snaga za ključne sektore Tuzlanskog kantona

Kvalitet radne snage Tuzlanskog kantona se ogleda u posjedovanju znanja i vještina neophodnih za rad u ključnim industrijama i sektorima, kao rezultat vrlo razvijenog i raznolikog sistema visokoškolskog i srednjeg obrazovanja, te niza ustanova cjeloživotnog obrazovanja koje omogućavaju dokvalifikaciju i prekvalifikaciju radnika.

Cijena koštanja rada na području Tuzlanskog kantona značajno je niža nego na području Jugoistočne Europe i Europske unije, pri čemu prosječna neto plata iznosi cca. 377 EUR-a, odnosno bruto plata cca. 604 EUR-a.

Uređena poduzetnička infrastruktura za greenfield i brownfield investicije

Tuzlanski kanton potencijalnim investitorima stavlja na raspolaganje mrežu poslovnih zona (11 postojećih, i 7 u fazi iniciranja uspostave), tehnoloških parkova (2) i poduzetničkih inkubatora (1 postojeći, i 2 u fazi iniciranja uspostave), sa razvijenom infrastrukturom, mješovitim vlasništvom (javno i privatno) i mogućnostima greenfield i brownfield investicija u različite privredne grane.

Tuzlanski kanton, Grad i Općine Tuzlanskog kantona, u svakom trenutku, stoje na raspolaganju potencijalnim investitorima za kontaktiranje i pomoć u uspostavi poslovanja u navedenim subjektima poduzetničke infrastrukture.

3. Posebne pogodnosti za investitore

Kantonalna i lokalne vlasti Tuzlanskog kantona nose epitet reformski orijentisanih vlasti koje provode reforme radi stvaranja povoljnijeg poslovnog ambijenta za investitore. Na području Tuzlanskog kantona, po prvi put u Bosni i Hercegovini, na zahtjev građana, formirana je ekspertna Vlada. Orijentiranost prema investitorima, kantonalna i lokalne vlasti na Tuzlanskom kantonu dokazuju kroz realizaciju projekata na unapređenju poslovnog ambijenta, zajedničkim radom kroz tematske radne grupe i interesorne timove i stvaranju novih pogodnosti za investitore, čineći Tuzlanski kanton atraktivnom lokacijom za ulaganje. Vlada Tuzlanskog kantona, Grad Tuzla te Općina Živinice i Općina Srebrenik u saradnji sa Međunarodnom finansijskom korporacijom (IFC) članicom grupacije Svjetske banke, realizirali su projekat regulatorne reforme čime su pojednostavili administrativne postupke, snizili troškove te omogućili brži i lakši pristup građanima i privrednicima za usluge koje nude, unapređujući poslovni ambijent i približavajući se, time, budućim tokovima e-uprave. Niz je pogodnosti za investitore na području Tuzlanskog kantona na lokalnom i kantonalnom nivou čiji sažetak je prezentiran u nastavku.

Ministarstva Vlade Tuzlanskog kantona

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

- oslobađanje investitora u plaćanju naknade za promjenu namjene poljoprivrednog zemljišta u nepoljoprivredne svrhe (koja inače iznosi 20% od tržišne vrijednosti zemljišta),
- mogućnost apliciranja za dodjelu novčane podrške u skladu sa Programom novčanih podrški u poljoprivredi i ruralnom razvoju, koji se donosi za svaku godinu.

Ministarstvo industrije, energetike i rudarstva

Skraćeni rokovi za provedbu administrativnih postupaka:

- skraćen rok za donošenje rješenja kojim se dozvoljava eksploatacija mineralnih sirovina sa 30 na 15 dana,
- skraćen rok za donošenje rješenja kojim se produžava eksploatacija mineralnih sirovina sa 30 na 15 dana,
- skraćen rok za donošenje rješenja kojim se dozvoljava izvođenje rudarskih radova prema rudarskom projektu sa 30 na 15 dana,
- skraćen rok za donošenje rješenja o ispunjavanju uslova tehničke opremljenosti poslovnih prostora za obavljanje djelatnosti prikupljanja, prerade i proizvodnje otpadnih materija i sekundarnih sirovina sa 30 na 15 dana.

Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okolice

Skraćeni rokovi za provedbu administrativnih postupaka:

- skraćeni rokovi izdavanja potrebnih odobrenja i saglasnosti, kao što je rok od 8 dana (ranije 15) za izdavanje lokacijske informacije, te rok od 20 dana (ranije 30) za izdavanje urbanističke saglasnosti,
- skraćen rok sa 30 na 15 dana za izdavanje odobrenja za građenje od strane Ministarstva, odnosno nadležne općinske službe,
- skraćen rok za pokretanje inicijative za izmjenu detaljnog planskog dokumenta sa 5 na 2 godine od dana stupanja na snagu detaljnog planskog dokumenta čija se izmjena ili dopuna predlaže.

Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja

Skraćeni rokovi za provedbu administrativnih postupaka:

- skraćen rok za donošenje Rješenja o tehničko-eksploatacionim uslovima sa 15 na 7 dana,
- skraćen rok za izdavanje Licence za javni prijevoz putnika i tereta sa 30 na 15 dana,
- skraćen rok za izdavanje Iskaznice za vozače motornih vozila sa 30 na 7 dana,
- skraćen rok za izdavanje Dopunske taksi oznake sa 30 na 7 dana,
- skraćen rok za donošenje Rješenja o izdavanju saglasnosti za poseban obrt iz oblasti prijevoza sa 30 na 7 dana.

U većini slučajeva smanjenja rokova za provedbu administrativnih postupaka, smanjen je i broj potrebnih dokumenata, a značajan dio dokumenata se pribavlja po službenoj dužnosti.

Ministarstvo razvoja i poduzetništva

Ministarstvo razvoja i poduzetništva svake godine raspisuje poziv za dodjelu poticaja malim i srednjim preduzećima i obrtnicima, koji su registrovani i djeluju na području Tuzlanskog kantona. U okviru poziva, investitorima su na raspolaganju, između ostalih, poticaji za uvođenje ISO/IEC standarda, osiguranje CE znaka i obnavljanje ranije uvedenih standarda, poticaji za novoosnovana mala i srednja preduzeća i obrtnike, te poticaji za subvencioniranje dijela kamata po dugoročnim kreditima koji su odobreni u komercijalnim bankama. U ovisnosti od programa, najviši iznos poticaja može biti 12.000 KM (cca. 6.100 EUR).

Ministarstvo finansija

Zakonom o dopunama Zakona o porezu na imovinu, nasljeđe i poklon (Službene novine Tuzlanskog kantona broj 14/09, 3/10, 4/10 i 8/14) omogućeno je da svaki privredni subjekt za registrovanu djelatnost (a ne samo osnovnu), za čije obavljanje koristi teretna i putnička motorna vozila, ne plaća porez na imovinu.

Garantni fond Udruženja za razvoj NERDA

Garantni fond Udruženja za razvoj NERDA je finansijski instrument kojim se poduzetnicima olakšava da obezbijede finansijska sredstva iz eksternih izvora, a kroz izdavanje garancija za kredite za unapređenje poslovne aktivnosti. Vlada Tuzlanskog kantona, među prvima je prepoznala značaj Garantnog fonda, te je već 2007. godine u Fond uloženo 300.000 KM depozita, što je u tom trenutku predstavljalo 2/3 od ukupne vrijednosti Fonda. Trenutnih 810.000 KM depozita, koliko je ukupno ulaganje Vlade TK, predstavlja više od 50% ukupne vrijednosti Fonda, što omogućava privrednim subjektima sa područja Kantona apliciranje za kreditna sredstva u okviru Fonda, te time stimulanje malih i srednjih preduzeća i obrtnika, stimulanje investicija u proizvodne i uslužne djelatnosti, te kreiranje radnih mjesta i podršku očuvanju postojećih radnih mjesta.

Grad Tuzla

- skraćeni rokovi provedbe administrativnih postupaka,
- sniženi troškovi provedbe administrativnih postupaka,
- Elektronski registar administrativnih postupaka Grada Tuzla (<http://80.65.71.100/eregistar/egfVwOdlukaJedinice.aspx>)

Općine

Banovići:

- oslobođenost od plaćanja komunalne takse za isticanje naziva firme na period od 1 godinu, za fizička lica koja registruju proizvodnu djelatnost ili sezonsku djelatnost iz oblasti poljoprivrede.

Kladanj:

- ubrzan proces registracije, i niže administrativne takse za registraciju obrta u oblastima: tradicionalni i stari zanati, poljoprivreda i turizam u seoskom domaćinstvu.

Sapna:

- neplaćanje pogodnosti lokacije,
- ubrzan proces izdavanja urbanističkih saglasnosti i građevinskih dozvola,
- minimalne cijene zemljišta za gradnju,
- niske cijene komunalnih usluga,
- fleksibilnost u dogovoru uslova investiranja sa svakim pojedinim investitorom.

Teočak:

- 50% umanjjenje administrativnih taksi za novoregistrovane biznise,
- besplatno korištenje proizvodne hale (35m x 16m, pored magistralnog puta M-18) uz uslov zapošljavanja osoba sa područja općine Teočak.

Čelić:

- povoljno (izvjesni period i besplatno) korištenje prostora dvije poslovne zone („Fabrika za preradu voća i povrća“ Čelić i „Brnjik“ u Brnjiku) sa kompletno izgrađenom infrastrukturom.

Gračanica:

- plaćanje zemljišne rente u ratama, u specifičnim slučajevima,
- 50% umanjjenje komunalne takse za isticanje naziva firme na period od 1 godinu za novoregistrovane biznise vlasnika mlađih od 30 godina starosti,
- poljoprivredni poticaji.

Srebrenik:

- skraćeni rokovi provedbe administrativnih postupaka,
- sniženi troškovi provedbe administrativnih postupaka,
- Elektronski registar administrativnih postupaka Općine Srebrenik (http://srebrenik.ba/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=99&Itemid=73)

Živinice:

- skraćeni rokovi provedbe administrativnih postupaka,
- Sniženi troškovi provedbe administrativnih postupaka,
- Elektronski registar administrativnih postupaka Općine Živinice (<http://opcinazivinice.org/novi/en/e-registar>)

4. Resursi i poslovni sektori

Tuzlanski kanton krasi dugogodišnja industrijska tradicija bazirana na resursima kojima Kanton raspolaže i kvalitetnom i vrijednom radnom snagom. Na području Kantona, u 2013. godini, poslovalo je ukupno 3.429 privrednih društava, čijom strukturom preovladavaju mala i srednja preduzeća (95%), i 10.723 obrta što čini ukupan broj privrednih subjekata od 14.152. Privredna društva Tuzlanskog kantona nosioci su privrednog razvoja i novog zapošljavanja na Kantonu, te su u 2013. godini zapošljavala ukupno 54.710 radnika. Ostvarivala su ukupan prihod od prodaje od 5.046.893.610 KM od čega je prihod od izvoza iznosio 919.842.013 KM (cca. 20%) uz ukupnu ostvarenu dobit od 68.603.559 KM.

Područje Tuzlanskog kantona karakteriše raspoloživost različitih prirodnih resursa (minerali, zemljište, šume, vode) koji su okosnica privredne i industrijske tradicije. Bogat primarnim izvorima energije čvrstog fosilnog goriva, na koje je naslonjena izdašna proizvodnja sekundarne vrste energije (električne energije, toplotne energije i pare), mineralnim bogatstvima (ugljen, metali i nemetali), šumama, poljoprivrednim zemljištem te mineralnim, termalnim i termomineralnim vodama, Kanton karakterišu slijedeći konkurentski sektori sa najvećim potencijalom za ulaganje, rastom i novim zapošljavanjem:

- **Drvoprerađivačka industrija**
- **Metaloprerađivačka industrija**
- **Poljoprivredna proizvodnja i prehrambena industrija**
- **Hemijska industrija**
- **Industrija plastike i alata**
- **Turizam**

4.1. Drvoprerađivačka industrija

Drvoprerađivačka industrija je u BiH i Tuzlanskom kantonu odavno formirana privredna grana. Jedno od najstarijih i najvećih preduzeća drvne industrije „Konjuh“ d.d. Živinice (Tuzlanski kanton) osnovano je još 1885. godine. Historijski izvori govore da je 1912. godine u BiH bilo 30 velikih industrijskih pilana, 30 manjih i 120 običnih pilana potočara.

U drugoj polovini 20. stoljeća, kompanije iz sektora drvoprerađivačke industrije bile su poznate širom svijeta. Tih godina, u okviru šumsko–industrijskog preduzeća „Šipad“ d.d. Sarajevo bilo je razvijeno čak 220 proizvodnih programa. Preduzeće drvne industrije „Konjuh“ d.d. Živinice (Tuzlanski kanton) podiglo je najveći kapacitet – tvornicu stolova u Europi (500.000 komada, uz tvornicu stolica 400.000 komada), a „Krivaja“ d.d. Zavidovići najveću tvornicu za proizvodnju tokarenih stolica (masivnih sjedišta). Bosna i Hercegovina je osamdesetih godina 20. vijeka bila drugi po veličini evropski izvoznik namještaja (poslije Italije), sa neto deviznim efektom izvoza od oko 220 miliona dolara godišnje. „Konjuh“ d.d. Živinice je svoje proizvode izvezio na pet svjetskih kontinenata.

Tradiciji i uspješnosti ovog sektora privrede Tuzlanskog kantona doprinosi izuzetan resurs - **šume**, što privredne subjekte koji djeluju u okviru ovog sektora stavlja u pozitivnu poziciju u odnosu na konkurente na tržištu. Naime, **ukupan zemljišni fond Kantona iznosi 269.000 ha, od čega šumsko zemljište čini 49%**, koncentrisanog u planinskom pojasu (planine Konjuh, Javor i Majevisa). Najviše šuma je na području općina Kladanj, Živinice i Banovići. **Drvna masa se procjenjuje na cca. 18,6 miliona m³**. Kvalitativni sastav drvne mase karakteriše nisko učešće četinarara, odnosno visoko učešće niskih šuma u strukturi ukupnih površina pod šumama.

Drvoprerađivačka industrija Tuzlanskog kantona

- Lokalna raspoloživost sirovinске osnove (cca. 40 m³ drvne mase po stanovniku)
- Stogodišnja tradicija i internacionalno priznato proizvodno iskustvo u vrlo širokoj paleti proizvoda
- Kvalifikovana radna snaga
- Raspoloživost vlastitih izvora energije (u uglju i električnoj energiji)
- Velika tržišta u relativnoj geografskoj blizini

Investitorima stoje na raspolaganju različiti šumski sortimenti privatnih i državnih šuma na području Kantona.

Proizvodnja i prodaja šumskih sortimenata u 1000 m³ na području Tuzlanskog kantona u periodu 2011.-2013. godina

Šumski sortimenti	Proizvodnja			Prodaja		
	2011.	2012.	2013.	2011.	2012.	2013.
Trupci četinarara	46	40	46	42	38	40
Jamsko drvo četinarara	8	7	12	6	6	9
Ostalo dugo drvo četinarara	0	0	0	1	0	0
Prostorno drvo četinarara	3	6	22	9	9	24
Trupci lišćara	47	50	49	47	51	49
Jamsko drvo lišćara	0	0	1	0	1	1
Ogrijevno drvo lišćara	86	89	95	78	89	92

Prosječni godišnji ukupni obim dozvoljene sječe (etat) u šumskom resursu na području Kantona, za lišćare i četinare, iznosi oko 215.000 m³ drveta.

U drvoprerađivačkoj industriji Tuzlanskog kantona u 2013. godini poslovala su ukupno 142 privredna društva uz zabilježen rast ukupnih prihoda i ukupne dobiti u odnosu na prethodne dvije godine. Da se radi o pretežito izvoznim kompanijama, pokazuje podatak da učešće prihoda od izvoza u ukupnom prihodu iznosi 62,23% na nivou grane industrije.

Osnovni ekonomski pokazatelji privrednih društava drvoprerađivačke industrije Tuzlanskog kantona u 2013. godini

Oblast prerađivačke industrije koja se odnosi na drvnu industriju	Broj kompanija	Ukupan broj zaposlenih	Ukupna dobit	Ukupan prihod od prodaje	Prihod od izvoza	Procenat prihoda od izvoza u ukupnom prihodu od prodaje
Prerada drva i proizvoda od drva i pluta osim namještaja; proizvodnja predmeta od slame i pletarskih materijala	95	1.233	4.951.378	90.185.105	56.121.631	62,23%
Proizvodnja papira i proizvoda od papira	12	166	384.537	8.231.149	985.018	11,97%
Proizvodnja namještaja	35	1.495	-442.159	73.959.370	50.159.230	67,82%
UKUPNO-Drvoprerađivačka industrija Tuzlanskog kantona 2013.	142	2.661	4.893.756	172.375.624	107.265.879	62,23%

Izvor: TRON systems

Potencijalu za rast drvoprerađivačke industrije doprinosi i obrazovanje kadrova na univerzitetima na području Tuzlanskog kantona (Tehnološki fakultet, Građevinski fakultet, Mašinski fakultet), ali i srednjim stručnim školama sa zanimanjima stolara, mašinskih tehničara, šumarskih tehničara i dr.

Koristeći se prednostima za razvoj drvoprerađivačke industrije, fabrike drvoprerađivačkog sektora Tuzlanskog kantona su se, uprkos nedaćama svjetske ekonomske krize, uspjele probiti na inostrana tržišta uz primjetan rast učešća namještaja i drugih proizvoda viših faza obrade u ukupnoj otpremi na inostrana tržišta, ne samo u susjednu Hrvatsku i Sloveniju, već i u bogatijim europskim državama poput Njemačke, Austrije i Holandije, kao i Sjedinjenih Američkih Država.

Najuspješnija privredna društva Tuzlanskog kantona u odabranim djelatnostima drvoprerađivačke industrije po operativnoj dobiti u 2013. godini

Oblast prerađivačke industrije koja se odnosi na drvenu industriju	Privredno društvo	Zemlja investitora
Prerada drva i proizvoda od drva i pluta osim namještaja; proizvodnja predmeta od slame i pletarskih materijala	RADIAL d.o.o. GRAČANICA	Bosna i Hercegovina
	ISOWOOD d.o.o. GRAČANICA	Bosna i Hercegovina/Holandija
	PEŠTALIĆ d.o.o. GRADAČAC	Bosna i Hercegovina
Proizvodnja papira i proizvoda od papira	C.P.A. d.o.o. TOJŠIĆI-KALESIJA	Bosna i Hercegovina
	EXTRA d.o.o. TUZLA	Bosna i Hercegovina
	KARTONPROM d.o.o. GRAČANICA	Bosna i Hercegovina
Proizvodnja namještaja	FEN-BH d.o.o. LUKAVAC	Bosna i Hercegovina/Švicarska
	INGRAT d.o.o. GRAČANICA	Bosna i Hercegovina
	PRIMA SOFA d.o.o. KALESIJA	Makedonija/Hrvatska
	IVEREX KOMERC d.o.o. ŽIVINICE	Bosna i Hercegovina
	TMN 2007 d.o.o. KLADANJ	Bosna i Hercegovina
	IZAZOV d.o.o. KALESIJA	Bosna i Hercegovina

Uzimajući u obzir snage drvne industrije u BiH, koje se posebno odnose i na Tuzlanski kanton, razvojna putanja drvne industrije Tuzlanskog kantona je zasigurno postavljena, oslanjajući se na slijedeće faktore:

- tradicija industrijske proizvodnje,
- niski troškovi radne snage,
- geografski položaj koji omogućava niže troškove prevoza za EU tržište (0.60 - 1EUR/km za voznu jedinicu 100 m³) ovisno o tržištu destinacije i mogućnost povratnog transporta,
- raspoloživa infrastruktura u sektoru, domaća sirovina, posebno šume kojima obiluje Tuzlanski kanton,
- instalirani kapaciteti prerade,
- organizacijska fleksibilnost proizvođača u odnosu na konkurenciju u odnosu plaćanja i isporuka s obzirom na postojanje manjih kompanija s manje od 100 zaposlenih te mogućnosti servisiranja manjih kupaca.

U prilog ovome je i činjenica da sa aspekta potražnje postoji značajan prostor za povećanje izvoza kako u pogledu geografske, tako i u pogledu proizvodne diverzifikacije izvoza. Tradicija, bogato privredno naslijeđe i iskustvo u drvoprerađivačkoj osnovi su za jačanje, razvoj i diverzifikaciju ovog privrednog sektora sa brojnim mogućnostima za ulaganja novih investitora koji se naslanjaju na prethodno navedene resurse i prednosti.

4.2. Metaloprerađivačka industrija

Prvi industrijski kapaciteti metalnog sektora na području tuzlanske regije razvili su se iz zanatske radionice za održavanje opreme rudnika uglja i soli (Mehanička radionica Tuzla 1936. god.), koja je 1959. godine prerasla u industriju rudarskih mašina, odnosno u industriju mašina i livnicu, i u Tvornicu transportnih uređaja Tuzla (1970.). Iz okrilja radionice mašinskog i elektroodržavanja izrasle su firme: "Rudarinvest" Banovići, "Elektroremont" Banovići, "Helios" Banovići, a zatim i potpuno nove: "Remontmontaža" Tuzla, "Fering" Gračanica, "Izolacija" Tuzla, "Fakol" Lukavac, "Alfe-mi" Živinice, "Elir" Tuzla, "Unistok" Kalesija, "Dalekovodmontaža" Tuzla, TMD Gradačac, TMP Srebrenik...

Ključni proizvodi i usluge koje pružaju metaloprerađivačke kompanije Tuzlanskog kantona su proizvodnja metalnih komponenti, konstrukcija, procesne opreme, različitih vrsta profila, dijelova za automobilsku industriju, alata i pristroja, poljoprivredne opreme, lijevanih elemenata, metalne galanterije, montaža metalnih konstrukcija, projektiranje, modeliranje, simulacije, optimizacije, reinženjering, održavanja, edukacija i naučno-istraživačke aktivnosti.

Sa stanovišta ukupne proizvodnje i prodaje, prihoda od izvoza, broja zaposlenika i njenog udjela u BDP-u, metaloprerađivačka industrija predstavlja najvažniju industrijsku granu i izvozni sektor u BiH koji bilježi vanjskotrgovinski suficit u većini segmenata njene proizvodnje. Udio prerađivačke industrije, čiji dio je metaloprerađivačka industrija, u ukupnom izvozu Tuzlanskog kantona u 2013. godini iznosio je 94%.

Metaloprerađivačka industrija Tuzlanskog kantona

- Pored direktnog utjecaja na privredni razvoj u vidu novog zapošljavanja, ostvarenja dodatne vrijednosti i sl., ova industrija ima i indirektan (multiplikativan) utjecaj na razvoj industrije i ukupne privrede potičući razvoj ostalih privrednih sektora (energetike, rudarstva, građevinarstva, uopšteno sektora malih i srednjih preduzeća)
- Visoko učešće u industriji i ukupnoj privredi u zapošljavanju
- Izvozno atraktivna privredna grana
- Mogućnosti za poslovnu saradnju i zajednička ulaganja sa inostranim kompanijama iz visoko razvijenih zemalja EU
- Kvalifikovana radna snaga koja se obrazuje kroz srednjoškolsko obrazovanje, ali i Mašinski i Elektrotehnički fakultet Univerziteta u Tuzli
- Zbog tehnološke složenosti, pogodnost za saradnju sa visoko-obrazovnim institucijama i istraživačkim centrima

U metaloprerađivačkoj industriji Tuzlanskog kantona u 2013. godini poslovalo je ukupno 178 privrednih društava koja su zapošljavala 4.070 zaposlenika sa ukupnom dobiti na nivou industrije od 3.575.707 KM i 29,08% učešćem prihoda od izvoza u ukupnom prihodu od prodaje. Najviši udio prihoda od izvoza u ukupnom prihodu od prodaje bilježe kompanije koje se bave proizvodnjom električne opreme (70,56%).

Osnovni ekonomski pokazatelji privrednih društava metaloprerađivačke industrije Tuzlanskog kantona u 2013. godini

Oblast prerađivačke industrije koja se odnosi na metaloprerađivačku industriju	Broj kompanija	Ukupan broj zaposlenih	Ukupna dobit	Ukupan prihod od prodaje	Prihod od izvoza	Procenat prihoda od izvoza u ukupnom prihodu od prodaje
Proizvodnja baznih metala	7	130	2.433.557	16.666.723	8.358.872	50,15%
Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda osim mašina i opreme	91	1.968	2.179.874	176.997.008	76.823.666	43,40%
Proizvodnja električne opreme	13	377	3.150.705	28.248.198	19.933.345	70,56%
Proizvodnja mašina i uređaja	36	782	-4.015.537	34.448.137	6.544.415	19,00%
Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	3	395	-280.267	114.444.921	124.999	0,11%
Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava	2	15	8.810	231.693	76.373	32,96%
Popravak i instaliranje mašina i opreme	26	403	98.565	18.521.684	1.406.080	7,59%
UKUPNO-Metaloprerađivačka industrija Tuzlanskog kantona 2013.	178	4.070	3.575.707	389.558.364	113.267.750	29,08%

Osnovni faktori koji utječu na perspektive razvoja metaloprerađivačke industrije Tuzlanskog kantona, a koji doprinose njenoj konkurentskoj prednosti su:

- kvalifikovana radna snaga koja se obrazuje za rad u ovom sektoru kroz srednjoškolsko obrazovanje sa brojnim profilima zanimanja kao što su: mašinski tehničar, mašinski tehničar za kompjutersko projektovanje, mašinski tehničar operater za CNC mašine, tehničar mehatronike, bravar, zavarivač, metalostrugar i dr., ali i Mašinski i Elektrotehnički fakultet Univerziteta u Tuzli,
- povezanost sa regionalnim tržištima,
- instalirani kapaciteti prerade.

Neke od najuspješnijih firmi Tuzlanskog kantona bave se upravo djelatnošću metaloprerade (Alfe-Mi d.o.o. Živinice, Deling d.o.o. Tuzla i dr.) dok su i strani investitori prepoznali potencijal ove djelatnosti te tako na području Tuzlanskog kantona uspješno posluju kompanije sa elementima stranog ulaganja - CIMOS TMD Automobilska industrija d.o.o. Gradačac – osnivač CIMOS d.d. Avtomobilska industrija Slovenija, WAGNER AUTOMOTIV d.o.o. livnica aluminijskih odlivaka Gradačac - suosnivač WAGNER AG Švicarska, ELSTA MOSDORFER BOSNIA d.o.o. TUZLA - osnivač ELSTA-Mosdorfer Gesellschaft m.b.H., Austrija, TRAKTIONSSYSTEME BOSNIA d.o.o. TUZLA - osnivač Traktionssysteme Austria GmbH Austrija i dr.

Najuspješnija privredna društva Tuzlanskog kantona u odabranim djelatnostima metaloprerađivačke industrije po operativnoj dobiti u 2013. godini		
Oblast prerađivačke industrije koja se odnosi na metaloprerađivačku industriju	Privredno društvo	Zemlja investitora
Proizvodnja baznih metala	WAGNER AUTOMOTIV d.o.o. GRADAČAC	Bosna i Hercegovina/Švicarska
	TMD - AGS d.o.o. GRADAČAC	Bosna i Hercegovina
Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda osim mašina i opreme	UNIS-TOK d.o.o. KALESIJA	Bosna i Hercegovina
	INDEX d.o.o. GRAČANICA	Bosna i Hercegovina
Proizvodnja električne opreme	LAFAT KOMERC d.o.o. KALESIJA	Bosna i Hercegovina
	TRAKTIONSSYSTEME BOSNIA d.o.o. TUZLA	Austrija
Proizvodnja mašina i uređaja	BOSNA-NILESS d.o.o. LUKAVAC	Bosna i Hercegovina
	STROJ d.o.o. GRADAČAC	Bosna i Hercegovina
Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	TMD Ai d.o.o. GRADAČAC	Slovenija
	MAGMA METAL d.o.o. GRADAČAC	Bosna i Hercegovina
Popravak i instaliranje mašina i opreme	ELCOM d.o.o. TUZLA	Bosna i Hercegovina
	TEHNOPETROL d.o.o. TUZLA	Bosna i Hercegovina

Značajnu investicionu mogućnost za osnivanje i razvoj kompanija metaloprerađivačke industrije predstavljaju najavljene i započete investicije u termoenergetski sistem na području Tuzlanskog kantona - izgradnja Termobloka 7 u Tuzli, snage 450 MW i Termobloka u Banovićima, snage 300 MW, čija se investiciona vrijednost procjenjuje na preko 2,5 milijarde KM, te investicionog održavanja u velikim poslovnim sistemima iz djelatnosti popravke i instaliranja mašina i opreme.

4.3. Poljoprivredna proizvodnja i prehrambena industrija

Poljoprivredna proizvodnja i prehrambena industrija svrstavaju se među najstarije privredne djelatnosti Kantona. Prve fabrike Pivara Tuzla i Fabrika špiritusa Tuzla, podignute su u vrijeme austrougarske uprave (između 1884. i 1886. godine). Po broju ekonomskih subjekata, uključujući obrte (412), privredna društva (187), ali i poljoprivredna gazdinstva (12.753 porodičnih poljoprivrednih gazdinstava upisanih u Registar poljoprivrednih gazdinstava, sa 23.942 članova), ovaj sektor spada u jednu od najvažnijih industrijskih grana Tuzlanskog kantona.

Poljoprivredna proizvodnja i prehrambena industrija Tuzlanskog kantona imaju izuzetan potencijal za rast za koji je baza:

- tradicija,
- prostorne i planske pretpostavke,
- obilje resursa,
- kvalifikovana radna snaga.

Tuzlanski kanton raspolaže sa 114.102 hektara obradivog poljoprivrednog zemljišta (oranice – 85.807 ha, voćnjaci – 15.329 ha, livade – 12.960 ha, vinogradi – 6 ha) i 11.123 ha pašnjaka. Zemljište se koristi u niskom stepenu i sa niskim efektima u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji, te se potrebe stanovništva u hrani ni približno ne zadovoljavaju vlastitom proizvodnjom, što otvara veliki prostor za nove investicije i ulaganja u ovu oblast. Tehnološki fakultet Univerziteta u Tuzli sa odsjecima prehrambene tehnologije, agronomije i hemijskog inženjerstva, edukuje visokoobrazovane kadrove spremne da svojim znanjima i vještinama potaknu dalji razvoj sektora. Kvalifikovana radna snaga za ovaj sektor edukuje se i u srednjim stručnim školama na Kantonu sa zanimanjima za potrebe ove djelatnosti (poljoprivredni tehničar, prehrambeni tehničar, hemijski tehničar biotehnološkog smjera i dr.).

„ Naša kompanija - German Gourmet Dairy Zott, koja se zalaže za okus i kvalitetu u kombinaciji sa strašću za mlijekom, odlučila je realizirati investiciju u proizvodni pogon u Gradačcu, jer je njegov središnji položaj odličan za jačanje naše pozicije u Jadranskoj regiji. Od samog početka projekta bili smo podržani od strane nadležnih organa na vrlo susretljiv način i naša saradnja je bila vrlo efikasna, učinkovita i pozitivna. Osjećamo se dobrodošli u Gradačcu, i ponosni smo što se možemo osloniti na kvalifikovane i motivirane zaposlenike koji dijele strast za okusom i prirodnom sirovinom mlijeka zajedno sa nama. „

Anton Hammer,
Izvršni direktor finansija i usluga,
Zott SE & Co. KG

The Gourmet Dairy

Prema Studiji konkurentnosti tri vrijednosna lanca u poljoprivredi Tuzlanskog kantona koju je Međunarodna finansijska korporacija (IFC), članica grupacije Svjetske banke izradila za potrebe Vlade Tuzlanskog kantona, Tuzlanski kanton posjeduje značajan potencijal za poljoprivrednu proizvodnju i agrobiznis. Izvozni potencijal identificiran je u određenim vrstama povrća (posebno sušenog) i voća (posebno zamrznutog), te proizvoda od mlijeka (pavlake i sir). To otvara mogućnosti za dodatna ulaganja u hladnjače i druge prerađivačke kapacitete.

Pokazatelji ostvarenih usjeva voća i povrća, brojnog stanja stoke i proizvodnje mlijeka, jaja, vune i meda na području Tuzlanskog kantona u 2013. godini

Ostvareni prinosi usjeva				Ostvareni prinosi voća				Brojno stanje stoke		Proizvodnja mlijeka, jaja, vune i meda	
Usjevi	Požnjevena površina u ha	Prinos, tona		Usjevi	Broj rodni stabala	Prinos		Stoka	Broj	Kvanti	Vrijednost
		Ukupno	Po ha			Ukupno tona	kg po stablu				
Pšenica	3.567	16.813	4,7	Trešnje	125.868	1.653	13,1	Goveda	58.606	Kravlje mlijeko (000 l)	93.541,4
Raž	296	1.153	3,9	Višnje	51.696	518	10,0	Krave i steone junice	42.750	Po muženoj kravi (litara)	2.577,0
Ječam	571	2.603	4,6	Kajsije	42.303	228	5,4	Ovce	58.236	Ovčije mlijeko (000 l)	310,3
Zob	525	1.958	3,7	Jabuke	1.267.199	12.967	10,2	Ovce za priplod	38.878	Po muženoj ovci (litara)	27,0
Kukuruz – zrno	21.512	89.033	4,1	Kruške	505.387	4.308	8,5	Svinje	7.218	Kozije mlijeko (000 l)	344,9
Soja	22	54	2,5	Dunje	20.685	293	14,2	Krmače i supresne nazimice	593	Po muženoj kozi (litara)	136,0
Krompir	7.173	69.814	9,7	Šljive	2.511.881	43.849	17,5	Konji	1.518	Vuna (tona)	74,2
Mrkva	95	487	5,1	Breskve	45.225	536	11,8	Kobile i ždrebne omice	138	Po ovci (kg)	1,8
Crni luk	618	3.218	5,2	Orasi	80.495	445	5,5	Perad (u hiljadu grla)	9.050,8	Jaja (hilj. komada)	66.851,8
Bijeli luk	224	536	5,2					Koke nosilice (u hiljadu grla)	467,1	Po kokoši (komada)	132,4
Grah – zrno	635	536	0,8					Koze	4.299	Med (tona)	295,9
Grašak – zrno	70	68	1,0					Kunići	1.137	Po košnici (kg)	6,7
Kupus i kelj	1.068	4.858	4,6					Košnice pčela	44.470		
Paradajz	591	2.944	5,0								
Paprika - zelena	538	1.776	3,3								
Krastavac	513	2.525	4,9								
Djetelina	2.227	7.516	3,4								
Lucerka	2.153	7.605	3,5								
Kukuruz za krmu	8.773	133.593	15,2								
Stočna repa	9	134	14,9								
Mješavina mahunarki sa travama i žitom	302	950	3,1								
Travno – djetelinasta smjesa	3.290	12.602	3,8								

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Da ovaj privredni sektor Tuzlanskog kantona posjeduje resurse koji osiguravaju konkurentsku prednost na tržištu privrednim društvima iz ovog sektora, govori dolazak stranih investitora kao što su Zott See d.o.o. Gradačac (investitori iz Njemačke, Hrvatske i BiH) i Lactalis BH d.o.o. Gradačac (Dukat, Hrvatska). U julu 2014. godine, domaća kompanija „Bingo“ d.o.o. Tuzla je realizirala najznačajniju investiciju u oblasti poljoprivredne proizvodnje na području Tuzlanskog kantona otvaranjem najsavremenije farme koka nosilja kapaciteta 39.000 koka nosilja, koje dnevno mogu proizvesti 35.000 konzumnih jaja, odnosno blizu milion na mjesečnom nivou, sa početnim ulaganjem od cca. 10.000.000 KM.

Poljoprivredna proizvodnja i prehrambena industrija Tuzlanskog kantona

- Raspoloživi vrlo značajni potencijali u poljoprivrednom (obrađivom) zemljištu, a također i u voćnom i stočnom fondu
- Značajan potencijal za izvoz, kao i za zamjenu uvoza na domaćem tržištu
- Posebne mogućnosti u proizvodnji i izvozu prirodno zdrave hrane (healthy food), organske hrane (organic food) i prirodne hrane (natural food)
- Kvalifikovana radna snaga

Ostvareni izvoz hrane, živih životinja, pića i duhana na području Tuzlanskog kantona u 2013. godini iznosio je 40.405.000 KM sa učešćem od oko 4% u ukupnom ostvarenom izvozu Kantona u datoj godini. U poljoprivrednoj proizvodnji i prehrambenoj industriji Tuzlanskog kantona u 2013. godini poslovalo je ukupno 187 privrednih društava koja su zapošljavala ukupno 1.841 radnika, uz zabilježen rast ukupnih prihoda od prodaje i prihoda od izvoza u odnosu na prethodne dvije godine. Pored evidentnih ostvarenih rezultata u proteklom periodu, još uvijek postoji nesrazmjera između potencijala koje ova grana djelatnosti privrede Tuzlanskog kantona posjeduje i ostvarenih performansi, te je na nivou grane djelatnosti u 2013. godini ostvaren gubitak. Lokalni proizvođači hrane nisu dovoljno svjesni mogućnosti koje prerađivači nude, niti su u dovoljnoj mjeri organizirani kako bi svoje proizvode mogli prodavati velikim kupcima. Većina lokalnih proizvođača djelimično proizvodi za svoje potrebe, a djelimično za potrebe tržišta, prodajući svoje proizvode usko lokalnom krugu tržišta. Uz to nedostatak kapitala predstavlja glavno ograničenje za efikasnije i brže aktiviranje proizvodnih faktora, što otvara brojne mogućnosti za investitore.

Osnovni ekonomski pokazatelji privrednih društava u djelatnosti poljoprivredne proizvodnje i prehrambene industrije Tuzlanskog kantona u 2013. godini

Oblasti djelatnosti Poljoprivrede, šumarstva i ribolova i Prerađivačke industrije koje se odnose na poljoprivrednu proizvodnju i prehrambenu industriju	Broj kompanija	Ukupan broj zaposlenih	Ukupna dobit	Ukupan prihod od prodaje	Prihod od izvoza	Procenat prihoda od izvoza u ukupnom prihodu od prodaje
Biljna i stočarska proizvodnja, lovstvo i uslužne djelatnosti u vezi s njima	71	290	-555.504	51.861.775	2.027.287	3,91%
Proizvodnja prehrambenih proizvoda	103	1.240	-16.170.309	189.742.632	40.232.492	21,20%
Proizvodnja pića	13	311	-2.178.005	25.569.642	396.720	1,55%
UKUPNO-Poljoprivredna proizvodnja i prehrambena industrija Tuzlanskog kantona 2013.	187	1.841	-18.903.818	267.174.049	42.656.499	15,97%

Najuspješnija privredna društva Tuzlanskog kantona u odabranim djelatnostima poljoprivredne proizvodnje i prehrambene industrije po operativnoj dobiti u 2013. godini

Oblasti djelatnosti Poljoprivrede, šumarstva i ribolova i Prerađivačke industrije koje se odnose na poljoprivrednu proizvodnju i prehrambenu industriju	Privredno društvo	Zemlja investitora
Biljna i stočarska proizvodnja, lovstvo i uslužne djelatnosti u vezi s njima	KORNIŠON BOSNIA d.o.o. KALESIJA	Bosna i Hercegovina
	LANDGOLD d.o.o. GRAČANICA	Bosna i Hercegovina
	LEDENIČKA DOLINA z.z. GRADAČAC p.o.	Bosna i Hercegovina
Proizvodnja prehrambenih proizvoda	EUROTRANS d.o.o. GRADAČAC	Bosna i Hercegovina
	MENPROM d.o.o. GORNJA TUZLA	Bosna i Hercegovina
	REBRONJA d.o.o. DOBOJ ISTOK	Bosna i Hercegovina
Proizvodnja pića	BONY d.o.o. TUZLA	Bosna i Hercegovina
	PAPAGO d.o.o. LUKAVAC	Bosna i Hercegovina
	MAJEVIČKI STUDENAC d.o.o. TUZLA	Bosna i Hercegovina

4.4. Industrija plastike i alata

Sve je izraženije prisustvo potrošačkih industrija u BiH koje koriste plastiku u svojim proizvodima, potencijalno nudeći tržišne prilike za kompanije u industriji prerade plastike i alata, što otvara mogućnosti povećanja proizvodnje, iskorištenosti opreme i podizanja nivoa produktivnosti.

Ključni proizvodi ovog sektora Tuzlanskog kantona su: PVC + ALU proizvodi (vrata, ograde, garažna sekciona vrata, građevinska limarija), ambalaža od plastičnih masa (vreće za otpatke, LDPE vrećice za duboko zamrzavanje sa bar kodom, vrećice sa tvrdom ručkom za školstvo, zaštitne folije u građevinarstvu, folije za opštu namjenu, folije za poljoprivredu, upozoravajuće trake sa žicom za detekciju), proizvodi za građevinarstvo, proizvodi za centralno grijanje, proizvodi za vodoinstalacije, proizvodi za elektroinstalacije.

Industrija plastike i alata Tuzlanskog kantona

- Geografska pozicija u širem regionu bivše Jugoslavije i njegova tradicija
- Privredna društva TK koja se bave ovom djelatnošću su primijećeni referentni centri ove industrije
- Iskustvo u preradi plastike, te izgrađeni stabilni odnosi s kupcima i dobavljačima
- Saradnja sa partnerima u regionu s kojima postoje ugovori o slobodnoj trgovini
- Postojanje klastera plastičara i alatničara, te od strane istog, osnovanog Centra savremenih tehnologija

Industrija plastike i alata najviše je koncentrisana na području Gračanice sa izuzetno uspješnim privrednim društvima (Plamingo d.o.o., Helioplast d.o.o., Variplast d.o.o. i drugi) koja ostvaruju pozitivan trend pristupa europskom tržištu, kao i sa partnerima u regionu. Privredna društva koja se bave proizvodnjom ALU i PVC stolarije sudionici su nekih od najvećih investicija u građevinarstvu na području BiH (objekat Mellain Tuzla, objekat Sarajevo City Center – investitora Al Shiddi Group i dr.). Navedeno ide u prilog izuzetnom potencijalu za nove investicije i dalji razvoj ovog sektora privrede Tuzlanskog kantona.

Na području općine u kojoj je u najvećoj mjeri koncentrisana industrija plastike i alata Tuzlanskog kantona, formirano je i Udruženje pravnih lica „Klaster plastičara i alatničara“, prvi i jedini klaster ove djelatnosti u Bosni i Hercegovini. Pokrenut je 2007. godine od strane privatnog sektora s misijom povezivanja mikro, malih, srednjih i velikih preduzeća u sektoru prerade plastike i alatničarstva, a osnivači su Helioplast d.o.o. Gračanica, Plamingo d.o.o. Gračanica, Plastex d.o.o. Gračanica, Bema BA d.o.o. Gračanica, Variplast d.o.o. Gračanica, Plastika Božić d.o.o. Sočkovac, Zimplast d.o.o. Gračanica, Fragmat Izolirka d.o.o. Gračanica, IDEA Co d.o.o. Gračanica.

Kao podrška razvoju ovoj industriji, u Gračanici je osnovan i MTTC d.o.o. (Machine Tool Technology Center – Centar za savremene tehnologije) kao prvi značajan proizvod Klastera. MTTC pruža usluge za unapređenje konkurentnosti preduzeća koja se bave ovom djelatnošću sa ponudom 3D skeniranja, 3D printa – plastika, gips, metal, zlato, titan, 3D dizajn proizvoda i alata, 3D dizajn alata i optimizacija, analiza skrivenih grešaka proizvoda, pretvaranje CAD modela u CAM, te usluge edukacije (SolidWorks osnovni i napredni modul obuke, SolidCAM trening za 2,5-osno, 3-osno i 5-osno glodanje, praktični trening za CAM na 3-osnim i 5-osnim CNC mašinama te tehnologija prerade polimernih materijala).

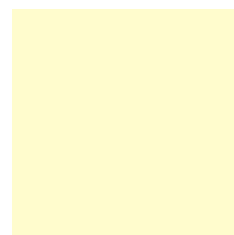
Uz navedeno, konkurentnosti sektora doprinosi i kvalifikovana radna snaga za sektor koja se edukuje na Mašinskom fakultetu u Tuzli, ali i srednjim školama sa zanimanjima mašinski tehničar za kompjutersko projektovanje, elektrotehničar računske tehnike i automatike, proizvođač i monter AL i PVC prozora i vrata i dr.

U industriji plastike i alata u 2013. godini na području Tuzlanskog kantona poslovalo je 69 privrednih društava u kojima je bio zaposlen 1.171 radnik. Da se radi o sektoru sa izuzetnim potencijalom rasta dokazuje rast ključnih ekonomskih pokazatelja ove grane. Iznos ukupne dobiti ostvaren od strane 69 privrednih društava je u 2013. godini iznosio 12.512.213 KM, uz ostvaren kontinuiran rast tokom perioda 2011.- 2013. godina, te je ukupan iznos dobiti u 2013. godini bio veći za cca. 3 miliona KM u odnosu na 2012. godinu, a u odnosu na 2011. godinu za cca. 6 miliona KM.

Osnovni ekonomski pokazatelji privrednih društava u industriji plastike i alata Tuzlanskog kantona u 2013. godini						
Oblast Prerađivačke industrije koja se odnosi na industriju plastike i alata	Broj kompanija	Ukupan broj zaposlenih	Ukupna dobit	Ukupan prihod od prodaje	Prihod od izvoza	Procenat prihoda od izvoza u ukupnom prihodu od prodaje
Proizvodnja proizvoda od gume i plastičnih masa	69	1.171	12.512.213	138.402.011	55.991.993	40,46%
UKUPNO-Industrija plastike i alata Tuzlanskog kantona 2013.	69	1.171	12.512.213	138.402.011	55.991.993	40,46%

Izvor: TRON systems

Rast ukupne dobiti privrednih društava iz sektora plastike i alata rezultat je kontinuiranog rasta ukupnih prihoda od prodaje koji su u 2013. godini iznosili 138.402.011 KM. Nivo i učešće prihoda od izvoza u ukupnom prihodu od prodaje privrednih društava koja posluju u ovom sektoru, također, se povećavalo tokom perioda 2011.-2013. godina, te je prihod od izvoza u strukturi ukupnog prihoda od prodaje na nivou grane djelatnosti iznosio 40,46%.

Najuspješnija privredna društva Tuzlanskog kantona u odabranim djelatnostima industrije plastike i alata po operativnoj dobiti u 2013. godini

Oblast Prerađivačke industrije koja se odnosi na industriju plastike i alata	Privredno društvo	Zemlja investitora
Proizvodnja proizvoda od gume i plastičnih masa	HERCEG d.o.o. SREBRENİK	Bosna i Hercegovina
	PLAMINGO d.o.o. GRAČANICA	Bosna i Hercegovina/Njemačka
	ALIBEGOVIĆ-PLAST d.o.o. GRAČANICA	Bosna i Hercegovina
	HELIOPLAST d.o.o. GRAČANICA	Bosna i Hercegovina
	PGL-PROTECT d.o.o. LUKAVAC	Bosna i Hercegovina/Slovenija
	DEPLAST d.o.o. TUZLA	Bosna i Hercegovina
	PLASTEX d.o.o. GRAČANICA	Bosna i Hercegovina
	BUSCHERHOFF-PLASTIKAL d.d. KALESIJA	Bosna i Hercegovina/Njemačka
	POLY d.o.o. GRAČANICA	Bosna i Hercegovina
PULLCOM BH d.o.o. Gradačac	Bosna i Hercegovina/Italija	

Imajući u vidu prednosti ovog sektora i rezultate koje ostvaruju privredna društva koja se bave navedenom djelatnošću, te kroz samu analizu sektora uočavaju se brojne prilike i potencijali za rast ovog sektora na području Tuzlanskog kantona, bazirane na slijedećem:

- vertikalna i horizontalna integracija oko lanca vrijednosti (klasterizacija),
- ulazak na nova tržišta,
- veliki proizvođači u automobilske, i industriji bijele tehnike su u potrazi za dobavljačima plastičnih komponenti,
- s ciljem smanjenja emisije karbon monoksida nove regulative u EU zahtijevaju od autoindustrije da koriste što lakše komponente, gdje se plastika već koristi kao supstitucija metala.

4.5. Hemijska industrija

Hemijska industrija na području Tuzlanskog kantona ima dugogodišnju tradiciju, ali su zbog loših privatizacijskih procesa nekadašnji giganti jugoslovenske privrede (Dita d.d. Tuzla, Polihem i dr.) sa područja Tuzlanskog kantona zbog lošeg odnosa vlasnika, zastarjele tehnologije, liberalizacije uvoza i nebrige o tržištu ostali na margini tržišnih dešavanja. Bez obzira na to u **Tuzlanskom kantonu je skoncentrisana najjača proizvodnja u hemijskoj industriji u BiH sa značajnim prilikama za nove investicije.** Hemijska industrija Kantona zasnovana je na resursima koji su tradicionalno omogućavali proizvodnju soli, sode, koksa i deterdženata. Godišnji nivo proizvodnje koksa kreće se u iznosu oko 290.000 tona, sode 380.000 tona i soli 140.000 tona.

Hemijska industrija Tuzlanskog kantona

- Dugogodišnja tradicija i prepoznatljivost po proizvodnji deterdženata, sode, koksa i drugih proizvoda hemijske industrije
- Kvalifikovana postojeća radna snaga i nova radna snaga koja se obrazuje na univerzitetima i srednjim školama
- Izgrađena infrastruktura
- Razvijeni brendovi prepoznatljivi na međunarodnom tržištu

Osnova za dalji razvoj ove industrije na području Tuzlanskog kantona su:

- kvalifikovana postojeća radna snaga i nova radna snaga koja se obrazuje na univerzitetima i srednjim školama,
- izgrađena infrastruktura,
- izgradnja postrojenja za prečišćavanje komunalnih i industrijskih otpadnih voda u cilju zaštite okoliša na području Kantona koji je bio značajno ugrožen od strane hemijske industrije.

Hemijsku industriju Tuzlanskog kantona krasi i razvijeni brendovi prepoznatljivi na međunarodnom tržištu. Tuzlanska so nezamjenljiv je dio domaćinstava širom bivše Jugoslavije, ali i šire, a proizvodi Fabrike deterdženata Dita d.d. Tuzla (Ava, Arix, 3DE, Softly i brojni drugi) postali su sinonimi za praškaste i tečne deterdžente.

Strani investitori su prepoznali potencijal ove industrije, sa značajnim ulaganjima u proizvodnju sode (Sisecam soda Lukavac d.o.o. – investitor Soda Sanayii A.S. Turska) i koksa, amonijum sulfata, sirovog katrana i dr. (Global ispat koksa industrija d.o.o. Lukavac, investitor Global Infrastructure Holdings Ltd Velika Britanija).

Nove investicije u hemijskoj industriji Kantona doprinose njenom daljem razvoju, a jedna od planiranih u narednom periodu jeste početak važnog investicionog ciklusa u Solani d.d. Tuzla, koji je počeo obnavljanjem trafo-stanice, izgradnjom visokoregalnog skladišta i pripremama za izgradnju savremenog rinfuznog skladišta, što će u konačnici rezultirati novom tvornicom soli.

” Tuzlanski kanton raspolaže veoma dobrom industrijskom infrastrukturom, bogatim prirodnim resursima i kvalifikovanom radnom snagom što je bio razlog odluke ulaganja na području ovog Kantona. Svjedočili smo i visokom nivou poslovne etičnosti naših lokalnih partnera i zaposlenika, pri čemu naglašavamo da raspoložive mogućnosti neutrališu postojeće izazove.

Baris Donmez
Generalni direktor Sisecam Soda d.o.o. Lukavac

U odabranim djelatnostima hemijske industrije u Tuzlanskom kantonu u 2013. godini poslovalo je ukupno 19 privrednih društava u kojima je bio zaposlen 2.391 radnik. Ova privredna društva ostvarila su ukupan prihod od prodaje od 391.367.779 KM. Da se radi o izvozno orijentiranoj industriji pokazuje podatak o većinskom udjelu izvoza u ukupnim prihodima na nivou grane od 79,85%. Privredna društva hemijske industrije Tuzlanskog kantona u 2013. godini ostvarila su ukupan gubitak za nivo grane, jer je poznato da je većina kapaciteta oslonjena na inostrano tržište gdje je velika konkurencija. Svi poremećaji na svjetskom tržištu direktno se odražavaju na poslovanje ove privredne grane, ali uz ranije navedene prednosti, aktivnostima podrške restrukturiranja, uvođenja novih tehnologija, širenja tržišta i certificiranja po međunarodnim standardima, dobit za nivo grane bi ubrzo bila ostvarena.

Osnovni ekonomski pokazatelji privrednih društava u hemijskoj industriji Tuzlanskog kantona u 2013. godini

Oblasti Prerađivačke industrije koje se odnose na hemijsku industriju	Broj kompanija	Ukupan broj zaposlenih	Ukupna dobit	Ukupan prihod od prodaje	Prihod od izvoza	Procenat prihoda od izvoza u ukupnom prihodu od prodaje
Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda	3	1.026	-24.063.040	195.351.827	165.507.818	84,72%
Proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda	13	862	13.346.895	161.636.184	128.845.527	79,71%
Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih preparata	2	85	723.787	6.151.656	134.005	2,18%
Vađenje soli*	1	418	1.813.802	28.228.112	18.017.650	63,83%
UKUPNO-Hemijska industrija Tuzlanskog kantona 2013.	19	2.391	-8.178.556	391.367.779	312.505.000	79,85%

Izvor: TRON systems

* Solana d.d. Tuzla predstavlja jednog od najznačajnijih nosilaca hemijske industrije Tuzlanskog kantona, ali je po šifri djelatnosti svrstana u vađenje soli, zbog čega je i ova grana djelatnosti uvrštena u pregled hemijske industrije.

Tehnološki fakultet Univerziteta u Tuzli sa odsjecima hemijskog inženjerstva i tehnologije sa smjerovima hemijsko inženjerstvo, hemija i inženjerstvo materijala, ekološko inženjerstvo i hemijska tehnologija i Farmaceutski fakultet Univerziteta u Tuzli, edukuju kadrove koji svoje zaposlenje nalaze u hemijskoj industriji Kantona i stečenim znanjima i vještinama doprinose daljem razvoju sektora. Kvalifikovana radna snaga za ovaj sektor edukuje se i u srednjim stručnim školama na Kantonu sa zanimanjima za potrebe ove djelatnosti: farmaceutski tehničar, hemijski tehničar biotehnološkog smjera te hemijski tehničar u farmaceutskoj proizvodnji.

Najuspješnija privredna društva Tuzlanskog kantona u odabranim djelatnostima hemijske industrije po operativnoj dobiti u 2013. godini		
Djelatnost	Privredno društvo	Zemlja investitora
Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda	HEMPRO d.o.o. GRADAČAC	Bosna i Hercegovina
Proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda	SISECAM SODA LUKAVAC d.o.o. LUKAVAC	Bosna i Hercegovina/Turska
	BEAT BH d.o.o. ŽIVINICE	Bosna i Hercegovina
	BAUKLAR d.o.o. Lukavac	Bosna i Hercegovina
Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih preparata	ZADA PHARMACEUTICALS d.o.o. LUKAVAC	Bosna i Hercegovina
	CYDONIA d.o.o. GRAČANICA	Bosna i Hercegovina
Vađenje soli	SOLANA d.d. Tuzla	Bosna i Hercegovina

4.6. Turizam

Bogato kulturno-historijsko naslijeđe osnova je ponude u oblasti kulturnog turizma, a mineralni izvori podloga za razvoj kapaciteta zdravstvenog i wellness turizma, čije učešće raste iz godine u godinu na području Tuzlanskog kantona.

Kulturno-historijsko naslijeđe – mogućnost razvoja turizma

Na području Tuzlanskog kantona je evidentirano 687 jedinica naslijeđa među kojima je 39 nacionalnih spomenika, poput Šarene džamije sa haremom u Tuzli i Starog grada Gradačac sa Gradašćevića kulom, 271 spomenika kulturno-historijskog naslijeđa, 139 graditeljskih spomenika, 87 jedinica etnološkog naslijeđa i 97 jedinica prirodnog naslijeđa. Spomenici pripadaju različitim historijskim periodima i otvoreni su za posjete turista. Najveći i najstariji arheološki lokalitet je uže područje grada Tuzle (sojениčko naselje iz neolita), dok je u historijskom i društvenom miljeu srednjovjekovne bosanske države nastala karakteristična kulturna pojava Bosne, raširena na Tuzlanskom kantonu – stećci, te Kameni grad u Srebreniku i Kula u Gradačcu.

Mineralni izvori – mogućnost investiranja u kapacitete zdravstvenog i wellness turizma

Veće akumulacije termomineralnih voda nalaze se u području sprečanskog rasjeda, koji predstavlja najveću rasjednu zonu u bivšoj Jugoslaviji. Akumulacija termalnih voda, koja se prostire u pojasu uz rijeku Spreču, od Suhog polja preko Gračanice do Miričine, predstavlja jednu od vodoobilnijih akumulacija ove vrste termi na području bivše Jugoslavije. Eksploatacioni kapaciteti ležišta omogućavaju zahvat vode sa najmanje 20 eksploatacionih bunara, orijentacionih dubina 30-1.000 m, prosječnog kapaciteta cca. 100 m³ u sekundi po bušotini. Do sada registrirani lokaliteti termalne vode su: Ilidža – Gradačac (lječilište, banja), Tuzla i Gračanica (termo bazeni).

Korištenje i ljekovitost slane vode iz Tuzle poznato je više od deset vijekova. Prvu analizu tuzlanske slane vode za zdravstvene potrebe radio je 1887. godine bečki balneolog Ernest Ludwig. Tuzlanska slana voda korištena je i za vrijeme Osmanskog i Austro-ugarskog imperija, te stoji podatak da je među pacijentima Slane banje u Tuzli bio i austrougarski car Franjo Josip. Na lokalitetu stare banje Bristol u Tuzli kompanija „Uni Bristol“ realizira jednu od najvećih investicija u oblasti turizma na području Kantona, obnavljajući vjekovnu tradiciju liječenja slanom vodom, izgradnjom kompleksa koji će, između ostalog, sadržavati polikliniku sa banjaskim lječilištem, modernu banju te zdravstveno-rekreativni kompleks.

Prema podacima Svjetske turističke organizacije UNWTO, BiH je definirana kao jedna od tri turističke destinacije u svijetu s ukupnim potencijalom rasta turističkog tržišta od 10,5% (za period do 2020. godine). Trenutno je u toku priprema aplikacije za upis stećaka na području Bosne i Hercegovine, Srbije i Hrvatske. Od ove tri zemlje BiH ima najveći broj stećaka, koji iznosi oko 60.000, dok je to oko 4.400 u Hrvatskoj i 4.100 u Srbiji.

Od 1968. godine sprovode se brojne naučne analize, koje potvrđuju višestruku ljekovitost kladanjske mineralne vode koju je u XVII stoljeću znameniti turski putopisac Evlija Čelebija nazvao „Izvorom mladosti” ili „Muškom vodom” i kojoj se pripisuju ljekovita svojstva, prvenstveno u smislu jačanja fizičke sposobnosti. Na ovom lokalitetu se nalazi hotelski kompleks Muška voda i izvor Muške vode. U sklopu hotela nalazi se brana, sportski poligon i stadion, što ga čini povoljnim za pripreme sportskih ekipa.

Brojna su bogatstva turističke ponude Tuzlanskog kantona koja bi uz postojeće prednosti i naslijeđe, uz inovativan pristup prilagođen svjetskim trendovima i ulaganjima, postala zamajac razvoja ostalih privrednih grana Kantona, ali i razvoja cjelokupnog područja, čime se otvara prostor za nove investitore sa brojnim mogućnostima.

Bogatstvo turističke ponude Tuzlanskog kantona	
Etno turizam	<ul style="list-style-type: none"> • Etno avlija Mačkovac • Bosanska avlija Mala Lohinja – Gračanica
Historijski turizam	<ul style="list-style-type: none"> • Gradačaka tvrđava • Arheološki park neolitskog sojeničkog naselja u Tuzli • Tvrđava Gradina u Srebreniku • Nekropole stećaka u Kladnju, Banovićima, Živinicama, Kalesiji, Tuzli, Teočaku i Sapni • Kamene kugle u Teočaku • Turistički voz Čiro
Vodeni turizam	<ul style="list-style-type: none"> • Termalna banja „Ilidža“ Gradačac u kojoj se primjenjuju savremene metode liječenja i medicinske rehabilitacije, bazirane na ljekovitim svojstvima mineralne vode. • Kompleks Panonskih jezera Tuzla, smješten u centru grada, obuhvata tri umjetna slana jezera, slane slapove, Sojeničko neolitsko naselje, sportske terene i druge prateće sadržaje. Slana jezera osim što predstavljaju atraktivno kupalište za brojne posjetioce, imaju i ljekovita svojstva zahvaljujući sadržaju soli i drugih minerala. • Jezero Modrac u Lukavcu je jedna od najvećih akumulacija u bivšoj Jugoslaviji. Pogodno je za sportski ribolov, te se njime osigurava tehnološka voda za industrije Tuzle i Lukavca. • Rajsko jezero u Bašigovcima (općina Živinice) - Kako bi iskoristili ovaj prirodni resurs, mještani i Općina Živinice su realizirali aktivnosti na uređenju obale jezera koje obiluje ribnim potencijalom, ali je odlična destinacija i za kupače. • Jezero Hazna Gradačac površine 1 km² sa uređenim plažama i drugim sadržajima za odmor i rekreaciju uz prirodni okoliš i čistu vodu. • Jezero Vidara Gradačac – površine 7 km², vjestačka akumulacija sa kapacitetom od preko milion m³ vode koje je poprište značajnih sportskih dešavanja u organizaciji sportsko ribolovnog udruženja. • Jezero Bistarac Lukavac je poznato po svojoj čistoći, modernom uređenom kupalištu, velikom autokampu, sportskim terenima, velikom parking prostoru, uređenim piknik mjestima. Pogodno je za sportski ribolov. • Jezero Sniježnica kod Teočaka napravljeno sedamdesetih godina za potrebe Termoelektrane Ugljevik - raj za ljubitelje pecanja i kupanja.
Vjerski turizam	<ul style="list-style-type: none"> • Djevojačka pećina Kladanj - Ulaz u pećinu je oko 30 metara visoko iznad desne obale rječice Bukovice. Jedno je od najznačajnijih dovišta koje okuplja i do pedesetak hiljada hodočasnika u jednom danu. U pećini su pronađeni crteži – gravure, koji zauzimaju prostor od oko 15 metara dužine i koji upućuju na epohu starijeg kamenog doba – paleolitika, stare i preko 10. 000 godina. • Sakralni objekti (džamije, crkve)
Sajamski i privredni turizam	<p>Među značajnijim sajmovima ističu se:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sajam šljive u Gradačcu, • Dani jagodičastog voća u Čeliću, • Sajam poduzetništva i obrta u Gračanici, • Međunarodni sajam turizma, lova i ribolova u Lukavcu “LIST” <p>na kojima se prezentira i turistička ponuda Kantona i osigurava promocija i povezivanje privrednih subjekata i investitora.</p>
Sportski turizam	<ul style="list-style-type: none"> • Kao jedno od najčešćih mjesta za pripreme sportskih klubova sa područja BiH, ali i bivše Jugoslavije jeste kompleks Muška voda Kladanj koji između ostalog sadrži hotel, branu, sportski poligon i stadion, što ga čini povoljnim za pripreme sportskih ekipa. • Planinarenje, lov i ribolov, biciklizam, speleologija, hipodromi.

Kao izuzetno značajna mogućnost u kreiranju ponude zdravstvenog turizma na raspolaganju je i ponuda kombinacije kliničkih zdravstvenih usluga – kardiovaskularne operacije i intervencije, dermatološke i slično, u kojima su JZU Univerzitetsko-klinički centar, Centar za srce BiH i privatne ordinacije daleko cjenovno konkurentnije u odnosu na iste u inostranstvu, a kvalitetom usluge nimalo ne zaostaju.

Turizam Tuzlanskog kantona

Razvoju turizma na području Tuzlanskog kantona doprinose sljedeće komparativne prednosti:

- bogato kulturno-historijsko naslijeđe,
- bogatstvo mineralnih, termalnih i termomineralnih voda,
- kvalitetna saobraćajna povezanost Kantona drumskim, željezničkim i avio saobraćajem sa raznim destinacijama BiH, susjednih zemalja i Europe,
- kvalifikovana radna snaga.

Turizam Tuzlanskog kantona posjeduje predispozicije za ostvarenje snažnog rasta, uzimajući u obzir prirodna bogatstva, bogatu baštinu i historiju, dobar geografski položaj, sjajnu gastronomsku ponudu po prihvatljivim cijenama i status još uvijek nepoznatog turističkog odredišta za glavna tržišta. U Tuzli se nalazi i Turistički Info Centar, u kojem turisti mogu pronaći sve neophodne informacije o turističkoj ponudi grada Tuzle, Tuzlanskog kantona i BiH, podatke o raspoloživom smještaju, aktuelnim zbivanjima u gradu, kao i turističke karte i suvenire. Posjetiteljima Tuzlanskog kantona na raspolaganju je veliki dijapazon smještajnih kapaciteta te su obezbjeđene usluge turističkih agencija, organizacija, info centara te certificiranih turističkih vodiča koordiniranih od strane Turističke zajednice Tuzlanskog kantona (www.tourism-tk.ba).

Četrdeset i dva privredna društva poslovala su u odabranim djelatnostima turizma na području Tuzlanskog kantona u 2013. godini i zapošljavala ukupno 332 radnika. Privrednu strukturu turizma ipak u najvećoj mjeri čine obrtnici, pa i kućne radinosti. **Povećanje broja od gotovo 6.000 noćenja u Kantonu u 2013. u odnosu na 2012. godinu, veća okrenutost razvoju turizma, nove turističke sadržine i povezivanje Tuzlanskog kantona s Europom, uspostavljanje niskobudžetnih letova sa tuzlanskog aerodroma, otvaraju investicione mogućnosti u sektoru turizma.**

Jeftini charter letovi iz europskih destinacija (Basel, Dortmund, Göteborg; Malmö i Eindhoven) brojnoj bosanskohercegovačkoj dijaspori omogućili su da, zbog kraćeg vremena i manjih troškova potrebnih za putovanje, provedu duži odmor na području Tuzlanskog kantona i Bosne i Hercegovine i iskuse turističku ponudu ovog područja.

Osnovni ekonomski pokazatelji privrednih društava u turizmu Tuzlanskog kantona u 2013. godini						
Oblasti turizma	Broj kompanija	Ukupan broj zaposlenih	Ukupna dobit	Ukupan prihod od prodaje	Prihod od izvoza	Procenat prihoda od izvoza u ukupnom prihodu od prodaje
Smještaj	14	216	-1.289.507	5.238.686	0	0,00%
Putničke agencije, organizatori putovanja, turopertori i ostale rezervacijske usluge te djelatnosti u vezi s njima	14	33	229.240	6.542.704	4.918.590	75,18%
Sportske, zabavne i rekreacijske djelatnosti	14	83	68.333	4.397.984	49.952	1,14%
UKUPNO-Turizam Tuzlanskog kantona 2013.	42	332	-991.934	16.179.374	4.968.542	30,71%

Izvor: TRON systems

Struktura prirodnih, odnosno naslijeđenih i izgrađenih elemenata turističke ponude na prostoru Tuzlanskog kantona ide u prilog opredjeljenju da se kreira **multidimenzionalna turistička ponuda**, te da se ista kombinuje sa drugim granama privrednih djelatnosti. Potencijalu za rast sektora doprinosi i radna snaga sa specijaliziranim znanjima stečenim u okviru nastave koja se organizuje u Turističko-ugostiteljskoj školi Tuzla, kao i sve veći broj starih i tradicionalnih zanata. Naime, povećana svijest o potencijalu ovog sektora doprinijela je osnivanju 164 nova stara i tradicionalna zanata na području Kantona u posljednje dvije godine, uz postojanje sada već tradicionalne manifestacije „Dani starih zanata“ koju organizuje Udruženje „Stari i umjetnički zanati“ Tuzla.

Najuspješnija privredna društva Tuzlanskog kantona u odabranim djelatnostima turizma po operativnoj dobiti u 2013. godini

Odabrane djelatnosti koje se odnose na turizam	Privredno društvo	Zemlja investitora
Smještaj	NARGALIĆ-KOMERC d.o.o. TUZLA	Bosna i Hercegovina
	GTI BH d.o.o. LUKAVAC	Bosna i Hercegovina
	SIDOIL d.o.o. SREBRENİK	Bosna i Hercegovina
Putničke agencije, organizatori putovanja, turoperatori i ostale rezervacijske usluge te djelatnosti u vezi s njima	LOGCAP-TRAVEL d.o.o. ŽIVINICE	Bosna i Hercegovina
	ELKETOURLS d.o.o. LUKAVAC	Bosna i Hercegovina
	PUTNIK d.o.o. TUZLA	Bosna i Hercegovina/ Sjedinjene Američke Države
Sportske, zabavne i rekreacijske djelatnosti	TERME d.o.o. GRAČANICA	Bosna i Hercegovina
	AQUATECH d.o.o. TUZLA	Bosna i Hercegovina

5. Uređena poduzetnička infrastruktura za greenfield i brownfield investicije

Tuzlanski kanton potencijalnim investitorima stavlja na raspolaganje uspostavljenu mrežu poslovnih zona, tehnoloških parkova i poslovnih inkubatora, sa razvijenom infrastrukturom, mješovitim vlasništvom (javno i privatno) i mogućnostima greenfield i brownfield investicija u različite privredne grane. Ministarstva i organi uprave Tuzlanskog kantona i lokalne vlasti Tuzlanskog kantona, u svakom trenutku, stoje na raspolaganju potencijalnim investitorima za kontaktiranje i pomoć u uspostavi poslovanja u navedenim subjektima poduzetničke infrastrukture.

5.1. Poslovne zone

Na području Tuzlanskog kantona na raspolaganju je 18 poslovnih zona, i to 11 postojećih i 7 u fazi iniciranja uspostave.

Poslovne zone na području Tuzlanskog kantona

Grad/Općina Kantona	Naziv	Vrsta/Status	Površina (ha)	Broj poslovnih subjekata	Kontakt
Tuzla	Razvojno-poduzetnička zona Tuzla	Poslovna zona u fazi iniciranja uspostave - Poslovno-proizvodna zona	16	-	Muris Nišić + 387 35 806 371 rpc@rpctuzla.ba
Čelić	Privredni kompleks - poslovna zona „Brnjik“	Postojeća poslovna zona	29	3	Arif Salkić + 387 35 668 654 opcelicprivreda@gmail.com
Doboj Istok	Poslovna zona „Luke“	Poslovna zona u fazi iniciranja uspostave – Poslovna zona za prehrambenu industriju	20	-	Damir Avdaković + 387 35 720 421 privreda.dobojistok@bih.net.ba
	Poslovna zona „Starča“	Poslovna zona u fazi iniciranja uspostave – industrijska, mješovita	32	-	

Grad/Općina Kantona	Naziv	Vrsta/Status	Površina (ha)	Broj poslovnih subjekata	Kontakt
Gračanica	Zona nije registrovana – regulisana je prostorno planskom dokumentacijom	Postojeća poslovna zona – Industrijska i poduzetničko - zanatska	234	187	Fernada Helić Čamdžić + 387 35 700 824 f.helic@opcina-gracanica.ba
Gradačac	Industrijska zona 1 i 2	Postojeća poslovna zona – Industrijska zona	42,7	35	Mustafa Šakić + 387 35 369 750 opc.grad@bih.net.ba
Kalesija	Industrijska zona Kalesija	Postojeća poslovna zona - Poduzetničko zanatska	12	11	Mirsada Džinović + 387 35 631 259 opcina@kalesija.ba
	Poslovna zona Kalesija Gornja	Postojeća poslovna zona - Poduzetničko zanatska	16	12	
Kladanj	Poslovna zona „Ravni Stanovi“	Poslovna zona u fazi iniciranja uspostave – Poduzetničko-zanatska, industrijska ili specijalizirana	24,4	-	Dženad Selimbašić + 387 35 628 483 dzenad.selimbasic@kladanj.ba
Lukavac	Industrijska zona Lukavac	Postojeća poslovna zona – Razno (industrija, proizvodne i uslužne djelatnosti, carinska skladišta i dr.)	14,4	1	Dževad Mujkić + 387 35 553 554 kabinet_nacelnika@lukavac.ba
Sapna	Industrijsko poslovna zona 1 (IP 1)	Poslovna zona u fazi iniciranja uspostave - Industrijsko-poslovna zona	2	-	Fehrudin Selimović + 387 35 599 558 fehrudin_s@hotmail.com
Srebrenik	„Špionica I“ Općina Srebrenik	Postojeća poslovna zona	30	10	Nusret Šerifović + 387 35 369 161 opc.sreb@bih.net.ba
Teočak	Poslovna zona „Janja“	Poslovna zona u fazi iniciranja uspostave	0,5	-	Amir Šabačkić + 387 35 755 886 oteocak@bih.net.ba
Živinice	Poslovna zona Maline	Postojeća poslovna zona	5,5	26	Mr.sc. Hasan Muratović + 387 35 743 303 nacelnik@opcinazivinice.ba
	Poslovna zona Ciljuge 2	Poslovna zona u fazi iniciranja uspostave	9,4	0 PS 38 parcela	
	Poslovna zona Kasarna Ljubače	Postojeća poslovna zona	18,85	4	
	Poslovna zona Novi grad	Postojeća poslovna zona	5,6	22	
	Poslovna zona Aerodrom Ciljuge	Postojeća poslovna zona	6,04	2	

5.2. Tehnološki parkovi

Na području Tuzlanskog kantona se nalaze dva tehnološka parka. Tehnološki park MTTC d.o.o. Gračanica je u privatnom vlasništvu, za razliku od BIT Centra čiji osnivač je Općina Tuzla.

- U MTCC d.o.o. je od osnivanja (2009.) uloženo pola miliona KM (oko 250.000 EUR), te se tehnološki park fokusira na napredne tehnologije kojima se povećavaju produktivnost i ekonomičnost preduzeća.
- BIT Centar Tuzla stvorio je idealan ambijent i podršku za kompanije koje posluju u oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija, kako za start-up-e, tako i za kompanije koje već posluju. U cilju kreiranja finansijski stabilnih kompanija sa visokim potencijalom za rast i razvoj, kao i podrške i ubrzanja procesa razvoja kompanija lociranih u BIT Centru Tuzla, posebno za mlade educirane ljude, osigurana je adekvatna infrastruktura, specijalizirane usluge i treninzi.

Tehnološki parkovi na području Tuzlanskog kantona						
Grad/Općina	Naziv	Status	Površina (m ²)	Broj poslovnih subjekata - korisnika	Broj laboratorija	Kontakt
Tuzla	BIT (Business Innovation Technology) Centar	Postojeći tehnološki park	1.700 m ²	20	4	Robert Martić + 387 35 304 650 robert@bit.ba; info@bit.ba
Gračanica	MTTC d.o.o. Gračanica (Centar za napredne tehnologije)	Postojeći tehnološki park	200 m ²	21	1	Nedim Dedić, Nusret Muharemović + 387 35 705 198 info@mttc.ba

5.3. Poduzetnički inkubatori

Tuzlanski kanton raspolaže i sa poduzetničkim inkubatorima, kao značajnim elementom poduzetničke infrastrukture.

- Razvojno-poduzetnički centar Tuzla je osnovan od strane Općine Tuzla 2003. godine, pri čemu je od samog osnivanja kreiran model poslovne zone sa inkubatorskim kapacitetima, sa namjenom smještaja i pružanja usluga podrške nastanku i razvoju preduzeća, kako za podršku novonastalim preduzećima, tako i za podršku već razvijenim preduzećima. Do sada je preko 75 preduzeća koristilo prostor i usluge RPC-a Tuzla, u kojima je bilo uposleno preko 600 radnika. Poslovna zona RPC Tuzla sastoji se od kompleksa kojeg čini 26 građevinskih objekata ukupne površine 9.613 m², od čega 21 objekat ukupne površine 9.037 m² koji pružaju mogućnost različitih poduzetničkih djelatnosti preduzećima koja su smještena u zoni. Ukupna zemljišna površina kompleksa poduzetničke zone iznosi 158.770 m². I strani investitori prepoznali su prednosti ovog inkubatora, te su neki od korisnika i Earth-Tec BH d.o.o. (zemlja investitora - Italija), Global Shoes Service d.o.o. (zemlja investitora - Italija), Importal diffusion d.o.o. (zemlja investitora – Francuska) i dr.
- U okviru EU projekta „Business Environment Strengthening for more SMEs in Tuzla and Neighbouring Municipalities – BESt 4 SMEs“ na području općina Srebrenik i Kalesija planirana je uspostava Centara za podršku poduzetništvu s inkubacionim kapacitetima po uzoru na BIT Centar Tuzla. Funkcionalan Centar u Srebreniku, kao i u Kalesiji, trebao bi biti uspostavljen do kraja 2015. godine, a omogućiti će poslovno inkubiranje do 5 novih preduzeća u svakom od ova dva objekta.

Poduzetnički inkubatori na području Tuzlanskog kantona					
Grad/Općina	Naziv	Status	Površina (m ²)	Broj poslovnih subjekata - korisnika	Kontakt
Tuzla	Razvojno-poduzetnički centar Tuzla – Inkubator “Lipnica”	Postojeći poduzetnički inkubator	9.500 m ²	26	Muris Nišić + 387 35 806 371 rpc@rpcuzla.ba
Srebrenik	Centar za podršku poduzetništvu s inkubacionim kapacitetima	Poduzetnički inkubator u fazi iniciranja uspostave	200 m ²	do 5 novih MSP-a	Adnan Bjelić + 387 35 369 161 opc.sreb@bih.net.ba
Kalesija	Centar za podršku poduzetništvu s inkubacionim kapacitetima	Poduzetnički inkubator u fazi iniciranja uspostave	200 m ²	do 5 novih MSP-a	Emir Sakić + 387 35 631 259 opcina@kalesija.ba

6. Reformski orijentisana Vlada

Imajući u vidu značaj sektora male privrede, te oslanjajući se na opredjeljenja Vlade Tuzlanskog kantona usmjerenim ka unapređenju poslovnog ambijenta na području Tuzlanskog kantona, otvaranju novih radnih mjesta i osiguranju privrednog razvoja Tuzlanskog kantona, u julu 2011. godine formirano je Ministarstvo razvoja i poduzetništva Tuzlanskog kantona.

Pored općih poslova iz resorne nadležnosti, usluge koje Ministarstvo pruža investitorima i svim ostalim privrednim subjektima između ostalog uključuju:

- informacije o pokretanju biznisa i investicionim mogućnostima na Tuzlanskom kantonu,
- tehnička podrška u procesu investiranja,
- povezivanje sa partnerskim institucijama koje pružaju podršku pri osnivanju preduzeća i povećanju zaposlenosti,
- postinvesticiona podrška za postojeće investitore (aftercare) koji provodi saradnička mreža na svim nivoima vlasti u BiH,
- informacije o programima podrške za investitore koje nude drugi nivoi vlasti i međunarodne institucije,
- poticaji za razvoj poduzetništva,
- podrška u pripremi aplikacija za programe podrške privrednim subjektima.

Dodatne informacije o nadležnostima Ministarstva razvoja i poduzetništva Tuzlanskog kantona koje su od interesa za investitore dostupne su na web stranici Ministarstva www.mrptk.ba. U cilju stvaranja boljeg poslovnog okruženja, Vlada Tuzlanskog kantona i Međunarodna finansijska korporacija (IFC), članica grupacije Svjetske banke su od oktobra 2012. godine, uspješno proveli projekat regulatorne reforme „Unapređenje poslovnog ambijenta na Tuzlanskom kantonu s ciljem privlačenja novih investicija“.

Realizacijom projekta ostvarene su značajne uštede, kako u vremenu, tako i dokumentaciji i smanjenju troškova zahtjeva za provođenje određenog administrativnog postupka na nivou ministarstava i organa uprave Tuzlanskog kantona.

Na zvaničnoj web stranici Vlade Tuzlanskog kantona postavljen je **Elektronski registar administrativnih postupaka** u kojem su za svaki postupak navedeni neophodni dokumenti/prilozi, takse/naknade, rokovi i ostali bitni elementi za vođenje administrativnih postupaka.

Podaci o elektronskim registrima sa pojedinostima o dozvolama i licencama koje bi investitorima mogle biti potrebne u BiH, Federaciji BiH, Tuzlanskom kantonu, pojedinim općinama i Gradu Tuzli

Naziv institucije	Link za pristup elektronskom registru
Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH (MVTEO)	http://rap.mvteo.gov.ba/egfVwOdlukaJedinice.aspx
Federacija BiH	http://fbihvlada.gov.ba/bosanski/ereg/index.php
Tuzlanski kanton	http://195.222.57.146/egfVwOdlukaJedinice.aspx
Grad Tuzla	http://80.65.71.100/eregistar/egfVwOdlukaJedinice.aspx
Općina Srebrenik	http://srebrenik.ba/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=99&Itemid=73
Općina Živinice	http://opcinazivinice.org/novi/en/e-registar

Fiskalni i nefiskalni poticaji dostupni su investitorima na svim nivoima vlasti u BiH.

Liste fiskalnih i nefiskalnih investicijskih poticaja	
Naziv institucije	Link za pristup listi fiskalnih i nefiskalnih investicijskih poticaja
Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH (MVTEO)	http://www.mvteo.gov.ba/izvjestaji_publicacije/izvjestaji/default.aspx?id=6176&langTag=bs-BA
Agencija za promociju stranih investicija (FIPA)	http://www.fipa.gov.ba/informacije/povlastice/strani_investitori/default.aspx?id=141&langTag=bs-BA
Tuzlanski kanton	http://www.vladatk.kim.ba/Vlada/javni_pozivi/Lista_investicionih_poticaja_na_TK_30062014.pdf

Kroz tematske radne grupe i interesorne timove Vlada Tuzlanskog kantona radi na analizi propisa koji određuju poslovno okruženje Kantona, kreira prijedloge za izmjene propisa koje upućuje nižim i višim nivoima vlasti, a u skladu sa svojim nadležnostima provodi kontinuirane izmjene propisa u cilju unapređenja poslovnog okruženja.

7. Jednostavan i brz pristup tržištima

Tuzlanski kanton karakteriše vrlo povoljna geostrateška pozicija i logistička infrastruktura koja se ogleda u:

- udaljenosti od svega 30 km od granice sa Republikom Hrvatskom (Europska Unija),
- granici sa Srbijom i pristupom transportnim koridorima prema Centralnoj Europi, Turskoj i Bliskom Istoku,
- blizini budućeg transnacionalnog koridora Vc koji povezuje Centralnu Europu sa Jadranskim morem,
- povezanosti sa riječnom lukom Brčko koja je povezana sa Europskom željezničkom mrežom,
- postojanju Međunarodnog aerodroma Tuzla sa pet avio linija i charter letovima.

Cestovni saobraćaj je najzastupljeniji vid masovnog i individualnog transporta na području Tuzlanskog kantona, zahvaljujući svojim prednostima koje ima u odnosu na ostale vidove saobraćaja. Uključivanje Tuzlanskog kantona u europske i bh. transportne tokove obezbjeđeno je kroz razvijenu mrežu saobraćajnica visokog ranga na području Kantona.

Mrežu cesta na području Tuzlanskog kantona čine:

magistralne (311 km), regionalne (340,4 km) i lokalne ceste i ulice u gradovima (1.500 km), a u perspektivi i autoceste i to: autocesta Tuzla - rijeka Sava (Orašje) spoj na koridor X (Salzburg – Ljubljana – Zagreb – Beograd – Niš – Skoplje) i autocesta Tuzla - Žepče, spoj na koridor Vc (Budimpešta – Sarajevo – Ploče).

Povezanost sa međunarodnim putnim pravcima

- Magistralna cesta M-112 (Tuzla - Doboj) se povezuje sa Europskom cestom E-73 (Budimpešta – Mohač – Osijek – Đakovo – Šamac – Zenica – Mostar – Metković – koja predstavlja i autocestu na koridoru Vc).
- Magistralna cesta M-113 (Šiški Brod – Donji Hrgovi - Orašje) je povezana sa autocestom A-3 (Zagreb – Beograd – autocestu na koridoru X).
- Magistralna cesta M-211 (Simin Han - Bjeljina) je povezana sa Europskom cestom E-70 (Ljubljana – Zagreb - Beograd).

Željeznički saobraćaj zbog svoje specifičnosti i niza prednosti, je, također, veoma zastupljen u Tuzlanskom kantonu, ali uglavnom u prijevozu tereta, dok je njegova zastupljenost u prijevozu putnika manja. Željeznička mreža Kantona obuhvata slijedeće pruge: Tuzla – Doboj, Živinice – Zvornik i Brčko – Banovići, u ukupnoj dužini od 187,30 km.

Tuzlanski kanton ima dobru cestovnu i željezničku komunikaciju sa **lukom Brčko**, koja se nalazi u sjeveroistočnom dijelu Bosne i Hercegovine, na desnoj obali plovnog puta rijeke Save. Luka Brčko je povezana sa Europskom željezničkom mrežom, saobraćajnicom Tuzla - Vinkovci. Godine 1946. sagrađena je pruga Brčko - Banovići čime je luka Brčko, uspostavila direktnu željezničku vezu sa tuzlanskim privrednim bazenom.

Na samom početku formiranja Xella-e BH se zaista činilo da je sve vrlo teško. Godine 2008. kada je Xella International kao strani investitor krenula sa ulaganjima u bivšu fabriku Siporex, koja su iznosila oko 23 miliona EUR, bilo je potrebno mnogo rada, upornosti i strpljenja, što se na kraju isplatilo i rezultiralo ovim što danas imamo u Tuzli. Glavni razlog za dolazak Xelle International i njenu akviziciju društva Siporex d.d. je bio dobar geografski položaj fabrike u smislu izvoznih mogućnosti prema susjednim državama, zatim dobra sirovinaska baza koja omogućuje povoljne uslove za proizvodnju, kao i obučena i visoko kvalifikovana radna snaga.

Nihad Begić,
Direktor prodaje i marketinga Xella BH d.o.o. Tuzla

YTONG®

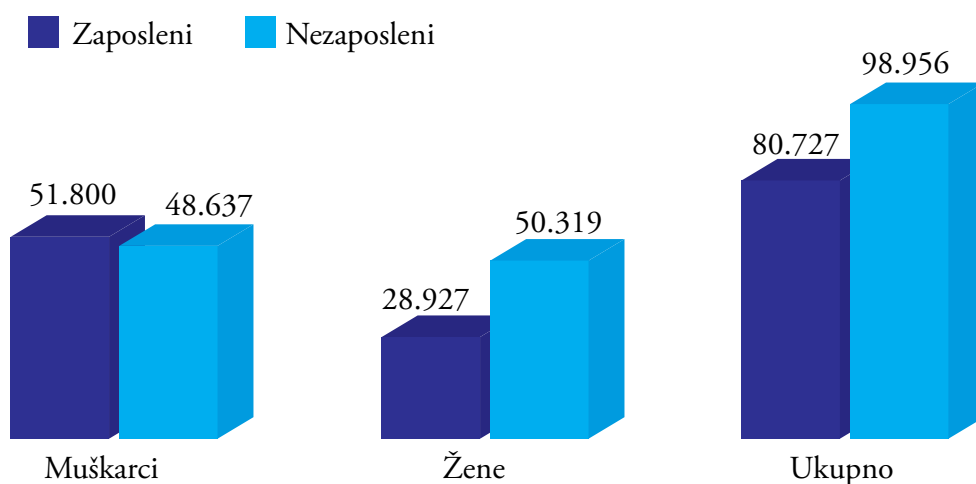
Osnivanjem JP „Međunarodni aerodrom Tuzla” stvorile su se osnovne pretpostavke za razvoj i unapređenje **zračnog saobraćaja** na području Tuzlanskog kantona, kako u oblasti prijevoza putnika tako i u oblasti cargo prijevoza. Razvoj zračnog saobraćaja na području Tuzlanskog kantona je u ekspanziji, naročito u oblasti prijevoza putnika gdje je avio kompanija sa sjedištem u Mađarskoj (EU) „Wizz-Air” u maju 2013. godine otvorila tri avio linije za Malmö, Göteborg (Švedska) i Basel (Švicarska), odnosno u junu 2014. godine još dvije dodatne linije za Dortmund u Njemačkoj i Eindhoven u Holandiji. Osim ovih pet redovnih linija, sa aerodroma se u toku ljetnih mjeseci, organizuju i charter letovi za ljetovanje u Turskoj, prijevoz tereta kao i otprema i doprema generalne avijacije.

U narednom periodu planirane su investicije u izgradnju cargo centra na Aerodromu u Tuzli.

8. Kvalifikovana radna snaga

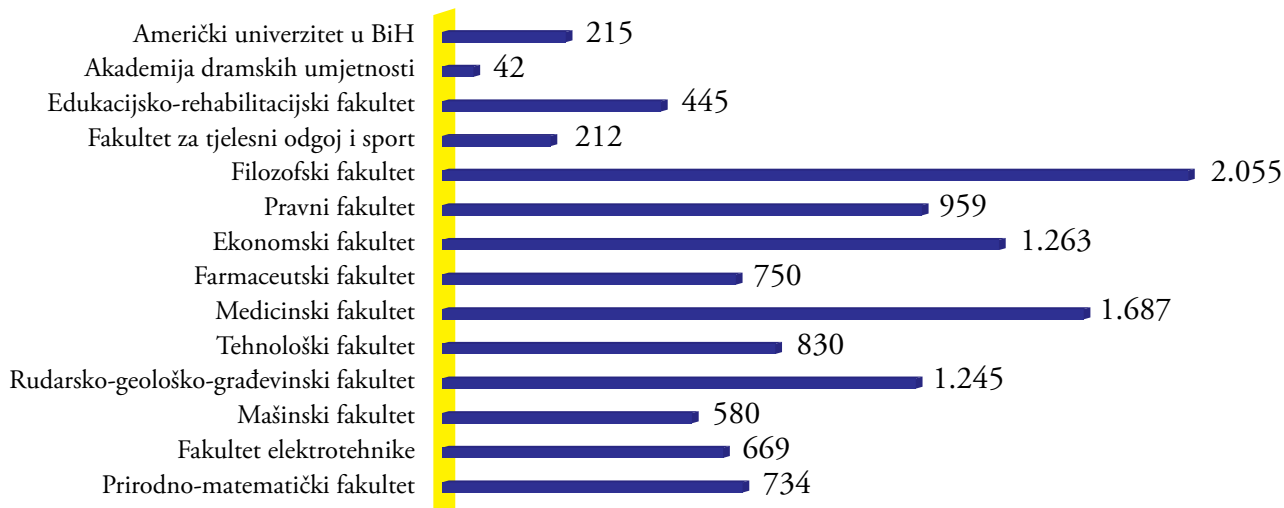
Tuzlanski kanton je **najmnogoljudniji Kanton** u Federaciji Bosne i Hercegovine sa ukupno 477.278 stanovnika, prema preliminarnim rezultatima popisa stanovništva iz 2013. godine, što čini gustinu naseljenosti od 180,17 stanovnika po km², i 20,1% ukupnog stanovništva Federacije BiH, odnosno 12,6% ukupnog stanovništva Bosne i Hercegovine. Tuzlanski kanton je poznat po svojoj industrijskoj tradiciji i vrijednoj radnoj snazi koja je bila nosilac izgradnje i razvoja velikih industrijskih postrojenja jugoslovenske privrede. Mnoga industrijska postrojenja nisu preživjela tranzicijski proces, što je uzrokovalo povećan nivo nezaposlenosti, ali i povećan interes ka poduzetništvu stanovništva Tuzlanskog kantona i povećanju broja uspješnih start-up biznisa u raznim granama industrije. Osim toga, obrazovni sistem na području Tuzlanskog kantona je snažno orijentisan na obrazovanje kadrova za potrebe industrijskih grana koje su okosnica rasta i razvoja Tuzlanskog kantona.

Pregled zaposlenih i nezaposlenih osoba na području Tuzlanskog kantona u 2013. godini prema spolu

Strukturom nezaposlenih osoba preovladavaju osobe ženskog spola (50.319), KV zanimanja (33.829) u dobnoj granici od 24 do 30 godina, a najveći broj osoba čeka na posao između 25 i 48 mjeseci. Na visokoškolske ustanove na području Tuzlanskog kantona u 2013. godini upisano je ukupno 11.686 studenata, od čega 11.471 na Univerzitetu u Tuzli, a 215 na Američkom univerzitetu u Bosni i Hercegovini sa sjedištem u Tuzli.

Broj upisanih studenata na visokoškolske ustanove na području Tuzlanskog kantona u 2013. godini

Univerzitet u Tuzli u okviru 47 studijskih programa na prvom ciklusu studija i 50 studijskih programa na drugom ciklusu studija organizuje i izvodi nastavno-naučni proces na 13 fakulteta: Akademija dramskih umjetnosti, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Ekonomski fakultet, Fakultet elektrotehnike, Fakultet za tjelesni odgoj i sport, Farmaceutski fakultet, Filozofski fakultet, Mašinski fakultet, Medicinski fakultet, Pravni fakultet, Prirodno-matematički fakultet, Rudarsko-geološko-građevinski i Tehnološki fakultet. Nastava na Američkom univerzitetu u Bosni i Hercegovini se temelji na američkom liberalnom obrazovanju sa dodiplomskim, postdiplomskim i doktorskim studijima, koji su u skladu s bolonjskim principima. AUBiH se temelji na američkom obrazovnom sistemu, te su i nastavni planovi i pravila studiranja usklađeni sa istim. U skladu sa misijom Univerziteta, njegov cilj je osigurati kvalitetno univerzitetsko obrazovanje, za studente iz cijele regije, koje prati svjetske trendove u specijaliziranim područjima ekonomije, odnosa s javnošću, tehnologije i umjetnosti.

Na području Tuzlanskog kantona egzistiraju 36 srednje škole, od toga: 32 javne ustanove, jedna privatna i tri srednje škole za obrazovanje odraslih. U školskoj 2013/14. godini 22.300 učenika nastavu je pohađalo u 32 srednje škole.

Potencijalima za rast privrednih grana koje su okosnice razvoja Tuzlanskog kantona (drvena industrija, metaloprerađivačka industrija, prehrambena industrija i poljoprivredna proizvodnja, industrija plastike i alata i hemijska industrija) doprinosi i obrazovanje kadrova na visokoškolskim ustanovama, ali i srednjim stručnim školama. Pored općih zanimanja, stručni profili koji se edukuju na Mašinskom fakultetu, Fakultetu elektrotehnike, Građevinskom fakultetu, Farmaceutskom fakultetu i Tehnološkom fakultetu stvaraju bazu specijalizirane radne snage za navedene propulzivne industrije.

Ukupno 4.643 učenika je završilo srednje stručno obrazovanje u školskoj 2012/2013. godini, a 3.173 učenika su upisana u srednje stručne škole na području Kantona u školskoj 2013/2014. uključujući i stručne profile usmjerene na navedene industrije.

Pregled broja učenika koji su završili srednje stručno obrazovanje u školskoj 2012/2013. godini i broj upisanih učenika u srednje stručne škole u školskoj 2013/2014. godini za zanimanja IV stepena stručnih profila za industrije sa izrazitim potencijalom rasta Tuzlanskog kantona

Rb.	Stručno zvanje/zanimanje - IV stepen	Broj učenika koji su završili obrazovanje u školskoj 2012/2013. godini	Broj upisanih učenika u školskoj 2013/2014. godini
1.	Mašinski tehničar	83	-
2.	Mašinski tehničar za kompjutersko projektovanje	245	216
3.	Mašinski tehničar operater za CNC mašine	45	40
4.	Mašinski tehničar energetike	-	18
5.	Elektrotehničar energetike	207	150
6.	Elektrotehničar računске tehnike i automatike	-	15
7.	Tehničar elektroenergetike	47	39
8.	Tehničar računarstva	52	52
9.	Tehničar elektronike	24	25
10.	Tehničar mehatronike	23	24
11.	Poljoprivredni tehničar	146	59
12.	Prehrambeni tehničar	59	34
13.	Veterinarski tehničar	49	27
14.	Šumarski tehničar	25	50
15.	Arhitektonski tehničar	58	23
16.	Hemijski tehničar biotehnološkog smjera	44	21
17.	Hemijski tehničar u farmaceutskoj proizvodnji	53	56
18.	Hemijski tehničar mikrobiolog	-	30
19.	Grafički tehničar - web dizajner	-	23
20.	Turistički tehničar	57	36

Izvor: Evidencija Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona

Jačanju kompetencija radne snage za oblast metaloprerađivačke industrije doprinosi, od strane Schweißtechnische Lehranstalt Magdeburg – SLM (Njemačka) i Vlade Tuzlanskog kantona osnovan Institut za zavarivanje d.o.o. čija osnovna djelatnost podrazumijeva obuku, doobuku i atestaciju zavarivača sa svim potrebnim ispitivanjima po zahtjevima standarda EN 287-1, ISO 9606 sa izdavanjem međunarodnog certifikata za polaznike (DVS ili TÜV).

Navedene aktivnosti se izvode u savremeno opremljenoj radionici (cca. 700 m²) sa 22 radna mjesta i posebnom prostorijom za brušenje. Pored navedenih kapaciteta, Institut raspolaže i savremeno opremljenom laboratorijom za potrebe ispitivanja zavarenih spojeva. Također, u saradnji sa Društvom za zavarivanje BiH, Društvom za unapređenje zavarivanja Srbije i Zavodom za zavarivanje Beograd organizuje se i kurs za internacionalne inženjere i internacionalne tehnologe za zavarivanje (IWE/IWT). Vlada Tuzlanskog kantona planira izmjestiti Institut u prostorije JU Mješovita srednja mašinska škola Tuzla čime će se osigurati direktna praktična obuka učenika ove škole.

Na Kantonu postoje i ustanove za obrazovanje odraslih, a Zakon o obrazovanju odraslih Tuzlanskog kantona, koji je u proceduri usvajanja, pored Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju i Zakona o srednjem obrazovanju osigurati će preciznije i naprednije mogućnosti za prekvalifikaciju, dokvalifikaciju i stručnu obuku u skladu sa specifičnim potrebama investitora i tržišta rada u Tuzlanskom kantonu.

9. Podrška poslovnom uspjehu investitora

Privrednim subjektima, postojećim i potencijalnim investitorima i organizacijama koje djeluju ili namjeravaju ostvariti poslovnu aktivnost na području Tuzlanskog kantona, savjetodavnu i drugu vrstu pomoći mogu pružiti brojni subjekti koji međusobno sarađuju i pružaju podršku u radu.

Ko Vam pruža podršku za Vaš poslovni uspjeh u Tuzlanskom kantonu?

- Vladine i nevladine institucije specijalizovane za podršku ekonomskom razvoju - ministarstva i organi uprave Tuzlanskog kantona (www.vladatk.kim.ba), Grad Tuzla i Općine Tuzlanskog kantona, Razvojna agencija za sjeveroistočnu BiH - Udruženje za razvoj NERDA (www.nerda.ba), Centar za razvoj poduzetništva (www.cerpod-tuzla.org), Centar za razvoj i podršku (www.crp.org.ba), Opšte udruženje samostalnih privrednika Tuzla (www.sptuzla.ba) i brojni drugi;
- Kantonalna privredna komora Tuzla (www.kpktz.ba);
- Obrtnička komora Tuzlanskog kantona (www.oktk.ba);
- Pravni subjekti specijalizovani za različite vrste savjetodavnih usluga (knjigovodstvene usluge, poslovno i pravno savjetovanje);
- Pravni subjekti specijalizirani za špediterske i logističke usluge;
- Poslovne banke (lista banaka u BiH - <http://www.cbbh.ba/index.php?id=7&lang=en>);
- Univerzitet u Tuzli (www.untz.ba) i dr.

Cilj poslovnog umrežavanja na području Tuzlanskog kantona je jačanje konkurentnosti, razvoj, unapređenje i poticanje domaće proizvodnje i izvoza, stvaranje pristupačnih metoda plasmana na regionalnom tržištu, povezivanje akademskih institucija i industrije, razvoj novih usluga i proizvoda, poticanje na korištenje pretpripravnih fondova uz promociju Europske poduzetničke mreže i konkretnih učinaka članstva u Europskoj uniji.

Koju vrstu podrške možete dobiti?

- pronalaženje i kontaktiranje partnera, aktivnosti posredovanja između potencijalnih partnera,
- obavještavanje o investicionim mogućnostima,
- otkrivanje konkretnih mogućnosti izvoza, prodajnih kanala i uslova ulaska na tržište,
- pružanje informacija o opštim vanjskotrgovinskim, odnosno specifičnim lokalnim tržištima,
- obavještavanje o propisima koji se odnose na pojedine proizvode i komercijalne aktivnosti,
- izrada analiza o privrednim odnosima i o stanju na tržištu radne snage, kao i o tendencijama razvoja,
- pružanje pomoći pri registraciji privrednog subjekta,
- savjetodavne usluge vezane za poslovanje, poreze i zakonske propise, posredovanje u pronalasku stručnih saradnika,
- formiranje baze podataka o zainteresovanim privrednim organizacijama radi tačne procjene poslovnih potreba,
- otkrivanje mogućnosti saradnje na polju dobavljačkih aktivnosti,
- post-investiciona podrška investitorima (aftercare program) i druge aktivnosti podrške.

10. Okvir za investiranje u Tuzlanski kanton

10.1. Prava stranih investitora u Bosni i Hercegovini

Prava stranih investitora u Bosni i Hercegovini, u skladu sa Zakonom o politici direktnih stranih ulaganja u BiH su:

- strani investitori imaju ista prava i obveze kao i rezidenti Bosne i Hercegovine,
- strani investitori imaju pravo otvoriti račune kod bilo koje poslovne banke u domaćoj ili slobodno konvertibilnoj valuti,
- strani investitori će imati pravo slobodno upošljavati strane državljane iz inostranstva ukoliko nije određeno drugačije zakonima u Bosni i Hercegovini o radu i useljavanju,
- strani investitori su zaštićeni od nacionalizacije, eksproprijacije, rekvizicije i mjera s jednakim učinkom,
- strani investitori imaju ista vlasnička prava nad nekretninama kao bh. pravni subjekti,
- strani investitori imaju pravo vršiti transfer u inostranstvo, slobodno i bez odlaganja, u slobodno konvertibilnoj valuti, dobiti koja nastane kao rezultat njihovog investiranja u Bosni i Hercegovini.

Zakon o politici direktnih stranih ulaganja u BiH možete pronaći na linku

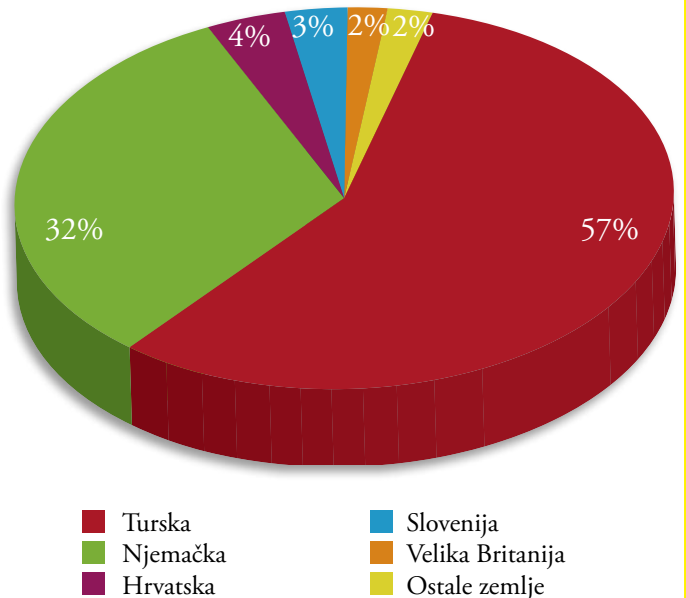
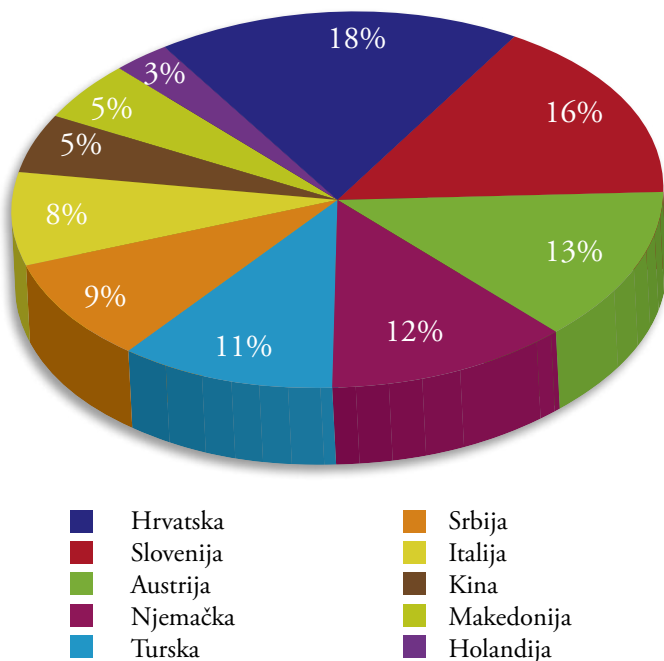
http://www.fipa.gov.ba/publikacije_materijali/zakoni/default.aspx?id=315&langTag=en-US

10.2. Strani investitori u Tuzlanskom kantonu

U periodu 2011.-2013. godina, brojni strani investitori su investirali na području Tuzlanskog kantona, a među njima se po broju preduzeća sa direktnim stranim ulaganjima ističe 10 zemalja.

Pregled top 10 zemalja prema broju preduzeća sa direktnim stranim ulaganjima u Tuzlanskom kantonu tokom perioda 2011.-2013.

Top 5 zemalja investitora u Tuzlanski kanton tokom perioda 2011.-2013.

Izvor: Evidencija Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH
Napomena: do 30.11. 2013 godine

Izvor: Evidencija Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH

10.3. Javno-privatno partnerstvo na Tuzlanskom kantonu

Donošenjem Zakona o javno-privatnom partnerstvu Tuzlanskog kantona i provedbenih propisa stvoreni su regulatorni okviri na području Kantona da se krene u zaključivanje i realizaciju prvih projekata JPP-a, naročito u oblasti saobraćajne infrastrukture, školstva i zdravstva.

Projekti JPP se u Tuzlanskom kantonu mogu realizovati kroz dva oblika JPP-a:

- ugovorno javno-privatno partnerstvo (međusobni odnos javnog i privatnog partnera se uređuje Ugovorom o JPP-u), i
- statusno javno-privatno partnerstvo (zasniva se na suvlasničkom odnosu javnog i privatnog partnera u zajedničkom privrednom društvu koje je nosilac provedbe projekta putem Ugovora o ortakluku koji se smatra Ugovorom o JPP-u).

Kontakt institucije za projekte javno-privatnog partnerstva na području Kantona su Komisija za koncesije Tuzlanskog kantona (komisijatk@bih.net.ba, + 387 35 281 742) i Ministarstvo razvoja i poduzetništva Tuzlanskog kantona (www.mrptk.ba).

10.4. Pokretanje biznisa

Zakonodavstvo Federacije BiH koje se primjenjuje i na području Tuzlanskog kantona, a vezano za oblik osnivanja biznisa poznaje obrt – jednostavniji oblik organizacije i privredno društvo.

Obrt je samostalno i trajno obavljanje dopuštenih privrednih djelatnosti od strane fizičkih osoba sa svrhom postizanja dohotka koji se ostvaruje proizvodnjom, prometom ili pružanjem usluga na tržištu. Pogodan je oblik za bavljenje djelatnošću koja se odnosi na zanate, poljoprivredu, prevoz i dr.

Privredno društvo je pravno lice koje samostalno obavlja djelatnost proizvodnje i prodaje proizvoda i vršenja usluga na tržištu radi sticanja dobiti. Prema Zakonu o privrednim društvima Federacije BiH ("Službene novine Federacije BiH", br. 23/99, 45/00, 2/02, 6/02, 29/03, 68/05, 91/07, 84/08, 88/08, 7/09, 63/10 i 75/13.) društvo može biti organizovano u jednom od četiri oblika.

Mogući oblici organizovanja privrednog društva	
Oblik društva	Federacija BiH (Tuzlanski kanton)
Društvo s neograničenom solidarnom odgovornošću (d.n.o.)	Osniva se zaključivanjem ugovora između dvije ili više domaćih/stranih fizičkih osoba. Članovi odgovaraju neograničeno solidarno za obaveze preduzeća. Nije utvrđen minimum ili maksimum osnovnog kapitala.
Društvo s ograničenom odgovornošću (d.o.o.)	Osniva se donošenjem akta o osnivanju ili ugovorom između jedne ili više domaćih/stranih fizičkih i/ili pravnih osoba s osnovnim kapitalom podijeljenim u uloge. Član društva s ograničenom odgovornošću odgovara za obaveze društva u visini njegovog uloga u istom. Minimum osnovnog kapitala iznosi 2.000 KM (cca. 1.000 EUR).
Komanditno društvo (k.d.)	Osniva se ugovorom između dvije ili više domaćih/stranih fizičkih osoba i/ili pravnih osoba. Najmanje jedan partner ima potpunu odgovornost (uključujući privatno vlasništvo) i najmanje jedan partner ima ograničenu odgovornost koja se ograničava vrijednošću njegovog udjela u tom preduzeću. Nije utvrđen minimum ili maksimum osnovnog kapitala.
Dioničko odnosno akcionarsko društvo (d.d./a.d.)	Pravno je društvo koje se osniva ugovorom jedne ili više domaćih/stranih fizičkih ili pravnih osoba – dioničara s početnim kapitalom podijeljenim u dionice. Otvoreno društvo je pravna osoba (banka, osiguravajuće društvo ili preduzeće) s minimumom osnovnog kapitala od 4.000.000 KM (cca. 2.000.000 EUR) i najmanje 40 dioničara čije su dionice emitirane putem javne ponude. Zatvoreno društvo je vrsta dioničkog društva čije se dionice izdaju među ograničenim brojem sudionika. Minimum osnovnog kapitala je 50.000 KM (cca. 25.000 EUR).

Razlike između obrta i društva sa ograničenom odgovornošću

	OBRT	PRIVREDNO DRUŠTVO
Temeljni kapital:	Nema	2.000 KM (cca. 1.000 EUR)
Troškovi osnivanja:	Cca. 250 KM (cca. 128 EUR)	Cca 1.000 KM (cca. 511 EUR)
Vrijeme potrebno za otvaranje/osnivanje:	Max. 15 dana	Max. 40 dana
Mjesto registracije:	Nadležni ured u Općini	Općinski sud – privredno odjeljenje
Odgovornost:	Imovinom obrta	Visinom temeljnog kapitala
Knjigovodstvo:	Jednostavno knjigovodstvo	Dvojno knjigovodstvo
Članstvo u komori:	Kantonalne obrtničke komore/ Obrtnička komora FBiH- obavezno	Privredna komora FBiH - dobrovoljno
Djelatnosti:	Sve djelatnosti su dopuštene uz posjedovanje odgovarajuće stručne spreme za vezane obrte i/ili povlaštenja za povlaštene obrte	Sve su dopuštene djelatnosti
Stopa poreza na dobit:	10%	10%
Zaposleni:	Nema ograničenja	Nema ograničenja
Plaćanje poreza na dodanu vrijednost stopa 17%:	Naplaćeni račun	Izdani račun

Mala i srednja preduzeća u Federaciji BiH i Tuzlanskom kantonu

Srednje preduzeće	Fizička i pravna lica koja upošljavaju prosječno godišnje manje od 250 lica, čiji godišnji promet ne prelazi 40 miliona KM (cca. 20 miliona EUR) i/ili čiji godišnji bilans stanja ne prelazi 30 miliona KM (cca. 15 miliona EUR).
Malo preduzeće	Fizička i pravna lica koja upošljavaju prosječno godišnje manje od 50 lica i čiji godišnji promet i/ili godišnji bilans stanja ne prelazi 4 miliona KM (cca. 2 miliona EUR).
Mikro preduzeće	Fizička i pravna lica koja upošljavaju prosječno godišnje manje od 10 lica i čiji godišnji promet i/ili godišnji bilans stanja ne prelazi 400.000 KM (cca. 200.000 EUR).

Najčešći oblik organizovanja privrednog društva za kojeg se odlučuju domaći i strani investitori jeste društvo sa ograničenom odgovornošću.

Registracija društva sa ograničenom odgovornošću na području Federacije BiH (Tuzlanskog kantona) prikazana u koracima

1. KORAK	Priprema i sastavljanje osnivačkog akta (notar)
2. KORAK	Uplata osnivačkog uloga
3. KORAK	Registracija kod nadležnog općinskog/osnovnog suda
4. KORAK	Izrada pečata
5. KORAK	Otvoranje žiro računa u poslovnoj banci
6. KORAK	Prijavljivanje preduzeća i zaposlenih u poreznu upravu
7. KORAK	Izjava osnivača o ispunjavanju svih uslova za počinjanje aktivnosti (predaje se nadležnoj inspekcijskoj službi)

Za područje cijelog Tuzlanskog kantona poslove upisa u registre pravnih lica vrši:

Općinski sud u Tuzli Odsjek registra za upis pravnih lica

Ul. Maršala Tita br. 137, 75000 Tuzla;

Telefon: + 387 35 307 221

E-mail: registar.tz@bih.net.ba;

Web stranica: <http://pravosudje.ba/vstv/faces/index.jsp?ins=32>

Detaljnije informacije o postupku registriranja privrednih subjekata sa učešćem stranog kapitala se mogu naći na sljedećim linkovima:

- Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine:
<http://mvteo.gov.ba/Default.aspx?pageIndex=1&langTag=bs-BA>
- Agencija za unapređenje stranih investicija (FIPA) - Relevantni zakoni:
http://www.fipa.gov.ba/publikacije_materijali/zakoni/default.aspx?id=317&langTag=bs-BA
- Agencija za unapređenje stranih investicija (FIPA) - Zakon o stranim ulaganjima:
http://www.fipa.gov.ba/publikacije_materijali/zakoni/default.aspx?id=307&langTag=bs-BA

10.5. Poreski sistem

Temeljne poreske kategorije u Bosni i Hercegovini, a time i u Tuzlanskom kantonu koje su od posebnog značaja za investitore odnose se na poreze i doprinose pri čemu je potrebno istaći da Bosna i Hercegovina ima jednu od najnižih stopa poreza na dobit od 10% u regiji i Europi.

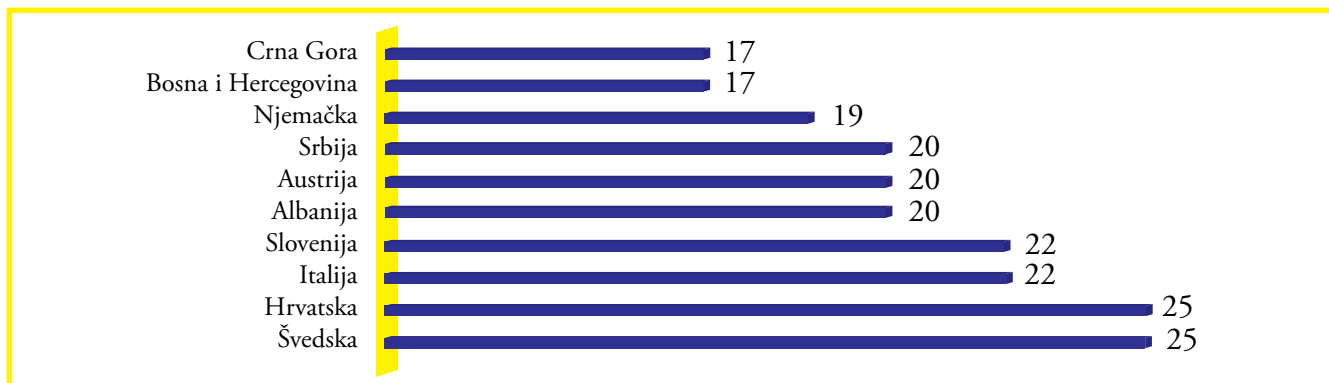
Temeljne poreske kategorije u Bosni i Hercegovini i Tuzlanskom kantonu	
Vrste poreznih davanja	Iznos
Porez na dodanu vrijednost	17%
Porez na dobit	10%
Porez na dohodak	10%
Porez na imovinu	Ovisno o vrsti (nekretnina, pokretnina, naslijeđe itd.)
Doprinosi za socijalno osiguranje koje plaća poslodavac i zaposlenik	68%
Trošarine (posebna vrsta poreza koji se plaća na neke od proizvoda poput naftnih derivata, duhanskih proizvoda, bezalkoholnih pića, alkoholnih pića, piva, vina i kafe)	Ovisno o tarifnom razredu

Dobit prenesena iz inostranstva ne oporezuje se ako prethodno podliježe oporezivanju u inostranstvu. Prema važećim zakonima Bosne i Hercegovine, strani investitori imaju iste obaveze i povlastice kao i domaći i time je izbjegnuto dvostruko oporezivanje.

Procenat poreza na dodanu vrijednost prikazan za BiH i odabrane zemlje regiona i Europe

Bosna i Hercegovina pored Crne Gore ima i najnižu stopu poreza na dodanu vrijednost (PDV) među zemljama u Europi i regionu, koja iznosi 17%.

U Bosni i Hercegovini, time i Tuzlanskom kantonu, postoje poreske olakšice po osnovu PDV-a i poreza na dobit, a sve detaljnije informacije moguće je pronaći na web stranici Agencije za unapređenje stranih investicija (FIPA) linku <http://www.fipa.gov.ba/informacije/poslovanje/porezi/default.aspx?id=76&clangTag=bs-BA>

10.6. Carinski sistem

Lista potpisanih regionalnih i bilateralnih trgovinskih ugovora Bosne i Hercegovine:

- Sporazum o izbjegavanju duplog oporezivanja (sa 40 zemalja),
- Centralnoeuropski sporazum o slobodnoj trgovini (CEFTA) (6 zemalja) i ugovor o slobodnoj trgovini sa Turskom,
- Ugovor o pridruživanju i saradnji sa EU,
- Ugovor o promociji i recipročnoj zaštiti investitora (sa 40 zemalja).

Strani investitori su izuzeti od plaćanja carina i carinskih dažbina (osim za putnička motorna vozila i mašina za igru i zabavu). Detaljnije informacije se mogu pronaći na zvaničnom web portalu Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH (www.mvteo.gov.ba) i Agencije za unapređenje stranih investicija u BiH - FIPA (www.fipa.gov.ba).

11. Troškovi poslovanja u Tuzlanskom kantonu

11.1. Plate

Cijena koštanja rada na području BiH i Tuzlanskog kantona značajno je niža nego na području Jugoistočne Europe i Europske Unije. Odlični uslovi koje pruža Tuzlanski kanton u oblasti zdravstva i obrazovanja značajno doprinose konkurentnosti radne snage. Poticaji na različitim nivoima vlasti pružaju podršku investitorima u zapošljavanju pri čemu se ističe godišnji poziv Federalnog zavoda za zapošljavanje usmjeren na podršku zapošljavanju osoba različitih profila.

U Tuzlanskom kantonu doprinosi se obračunavaju na temelju bruto plate, koja iznosi 604,79 EUR.

a) Udio u doprinosima koji plaća zaposleni (ukupno 31% na bruto platu):

- 17% za penzijsko i invalidsko osiguranje,
- 12,5% za zdravstveno osiguranje,
- 1,5% za osiguranje u slučaju nezaposlenosti.

b) Udio u doprinosima koji plaća poslodavac (ukupno 10,50% na bruto platu):

- 6% za penzijsko i invalidsko osiguranje,
- 4% za zdravstveno osiguranje, i
- 0,50% za osiguranje u slučaju nezaposlenosti.

Bruto plata obuhvata neto platu zaposlenog, pomnoženu s utvrđenim koeficijentom, plus doprinosi iz plate.

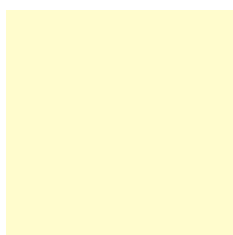
Primjer obračuna plate radnika u Tuzlanskom kantonu	
Neto plata	782,32 KM - 400 EUR
Bruto plata	okvirno 1.183 KM - 604,79 EUR
Ukupni trošak za poslodavca	okvirno 1.319 KM - 674,39 EUR

11.2. Nekretnine

Investitor koji namjerava da izgradi novi objekat ili da obnovi postojeći u pravilu mora pribaviti tri dozvole, a to su urbanistička saglasnost, odobrenje za građenje i odobrenje za upotrebu. Procedure pribavljanja sva tri dokumenta olakšane su u okviru regulatorne reforme koju je sprovela Vlada Tuzlanskog kantona uz podršku Međunarodne finansijske korporacije (IFC), članice grupacije Svjetske banke.

Koraci izdavanja odobrenja za građenje na području Tuzlanskog kantona	
Vrsta dozvole/saglasnosti	Opis
Urbanistička saglasnost ili lokacijska informacija	Nakon pravosnažnosti urbanističke saglasnosti ili lokacijske informacije potrebno je, u roku od godinu dana, podnijeti zahtjev za izdavanje odobrenja za građenje i to istom organu koji je izdao urbanističku saglasnost, odnosno lokacijsku informaciju, dakle u većini slučajeva nadležnom općinskom organu.
Odobrenje za građenje	<p>Uz zahtjev za izdavanje odobrenja za građenje potrebno je priložiti slijedeće: urbanističku saglasnost ili lokacijsku informaciju, dokaz o pravu građenja na predmetnoj lokaciji, tri primjerka glavnog projekta, pisani izvještaj o obavljenoj reviziji glavnog projekta, elaborate o istražnim radovima, ako su podaci iz njih korišteni u izradi glavnog projekta, dokaz o uplati administrativne takse i drugi prilozi određeni posebnim zakonima (vodna saglasnost, sanitarna saglasnost na projekat i lokaciju, potvrda o primjenjenim mjerama zaštite od požara i zaštite na radu u projektnoj dokumentaciji).</p> <p>Nadležni općinski organ, odnosno Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okolice Tuzlanskog kantona, će izdati odobrenje za građenje u roku od 20 dana od dana dostavljanja potpunog zahtjeva.</p> <p>Protiv rješenja o odobrenju za građenje nadležne općinske službe, stranka može izjaviti žalbu Ministarstvu u roku od 15 dana od dana prijema rješenja.</p> <p>Investitor je dužan prijaviti početak građenja organu koji je izdao odobrenje za građenje i nadležnoj inspekciji, najkasnije osam dana prije početka građenja.</p>
Odobrenje za upotrebu	Izgrađena građevina smije se koristiti tek nakon što Ministarstvo, odnosno nadležna općinska služba izda odobrenje za upotrebu, na osnovu prethodno izvršenog tehničkog pregleda građevine od strane komisije za tehnički pregled.

Više informacija: Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okolice Tuzlanskog kantona (+387 35 369 428, minpuzo@tk.kim.ba)

11.3. Komunalne usluge

Na cijeloj teritoriji Tuzlanskog kantona je uspostavljena funkcionalna mreža opskrbe električnom energijom, plinom, vodom te drugim neophodnim energentima. O redovitosti besprijekorne opskrbe se brinu nadležne institucije koje su na usluzi građanima i privrednicima Tuzlanskog kantona.

Kvalitetna voda za piće iz slavina dostupna je u velikim količinama. Cijena snabdijevanja vodom je dosta niža od prosječne cijene na nivou Europe, dok su troškovi energije i komunalni troškovi među najnižim u Europi.

Određivanje cijena vode i kanalizacije u nadležnosti je lokalnih odnosno općinskih vlasti.

Cijene goriva u BiH su u prosjeku niže za 0,10 EUR/l nego u drugim zemljama Jugoistočne Europe, odnosno u prosjeku niže za 0,15 EUR/l nego u zemljama Europske Unije. Razlika u cijeni dizela kreće se oko 0,40 EUR/l u poređenju sa Europskom Unijom. Maloprodajna cijena auto-gasa u Bosni i Hercegovini kreće se cca 1,00 KM (cca. 0,52 EUR) po litru.

Cijena električne energije znatno je niža nego u zemljama Europske Unije i određena je tarifnom grupom, sezonom i višom/nišom dnevnom tarifom. Tarifni stavovi za kvalificirane (netarifne) kupce električne energije (kupac priključen na 110 kV i 35 kV mrežu) i cijene električne energije koju JP Elektroprivreda BiH ima obavezu po osnovu javnog snabdjevača je data u prikazu.

Tarifni stavovi za kvalifikovane (netarifne) kupce električne energije						
Kategorije kupca		Mjerno mjesto	Obračunska snaga	Aktivna energija		Prekomjerno preuzeta reaktivna energija
				VT	MT	
		KM	KM/kW/mjesec	pf/kWh		pf/kvarh
Visoki napon	Kupci na 110 kV	20,00	15,68	9,94	4,97	1,09
Srednji napon	Kupci na 35 kV	20,00	16,68	9,56	4,78	2,14

Odluku o cijeni usluge snabdijevanja od javnog snabdjevača JP Elektroprivreda BiH donijela je Federalna regulatorna agencija za električnu energiju (FERK) i primjenjuje se od 1. januara 2013. godine.

Snabdjevanje prirodnim gasom

Privredno društvo za proizvodnju i transport gasa BH-GAS ima za zadatak da obezbijedi pouzdano i kontinuirano snabdjevanje potrošača prirodnim gasom i da stalnim unapređenjem poslovanja učini prirodni gas što atraktivnijim na energetskom tržištu Bosne i Hercegovine.

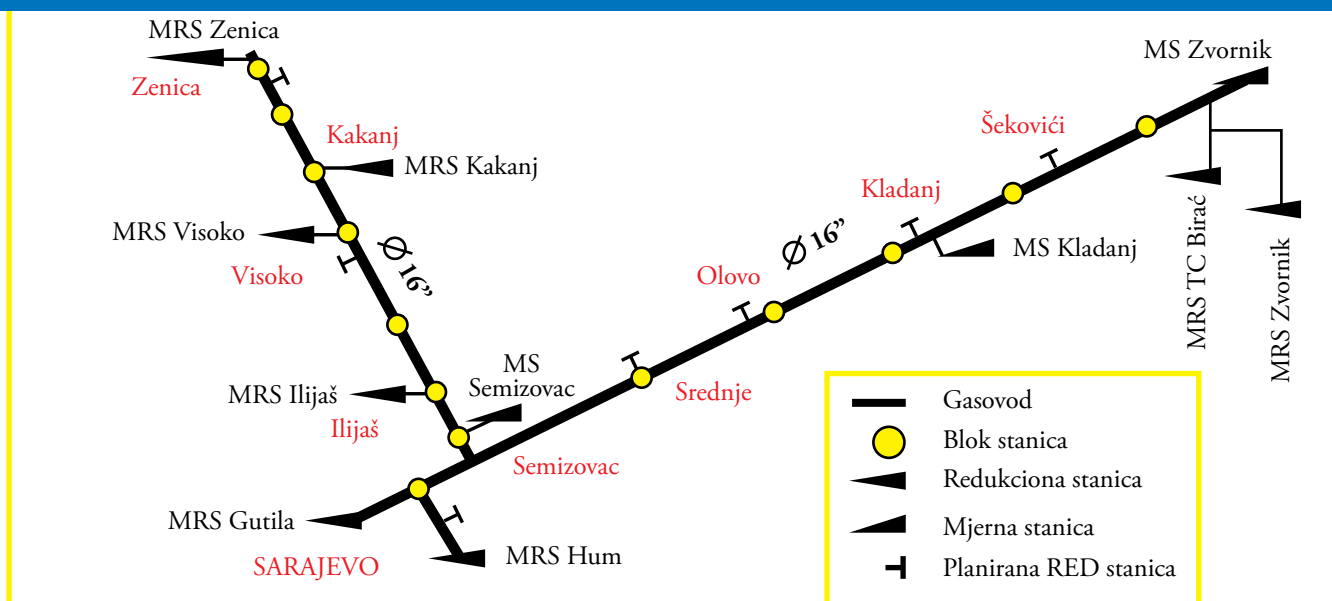
Transportni sistem prirodnog gasa u BiH ima sljedeće glavne karakteristike:

- dužina gasovoda 191 km,
- prečnik gasovoda 406,4 mm,
- projektovani pritisak 50 bara,
- projektovani kapacitet 1 milijarda m³/godišnje.

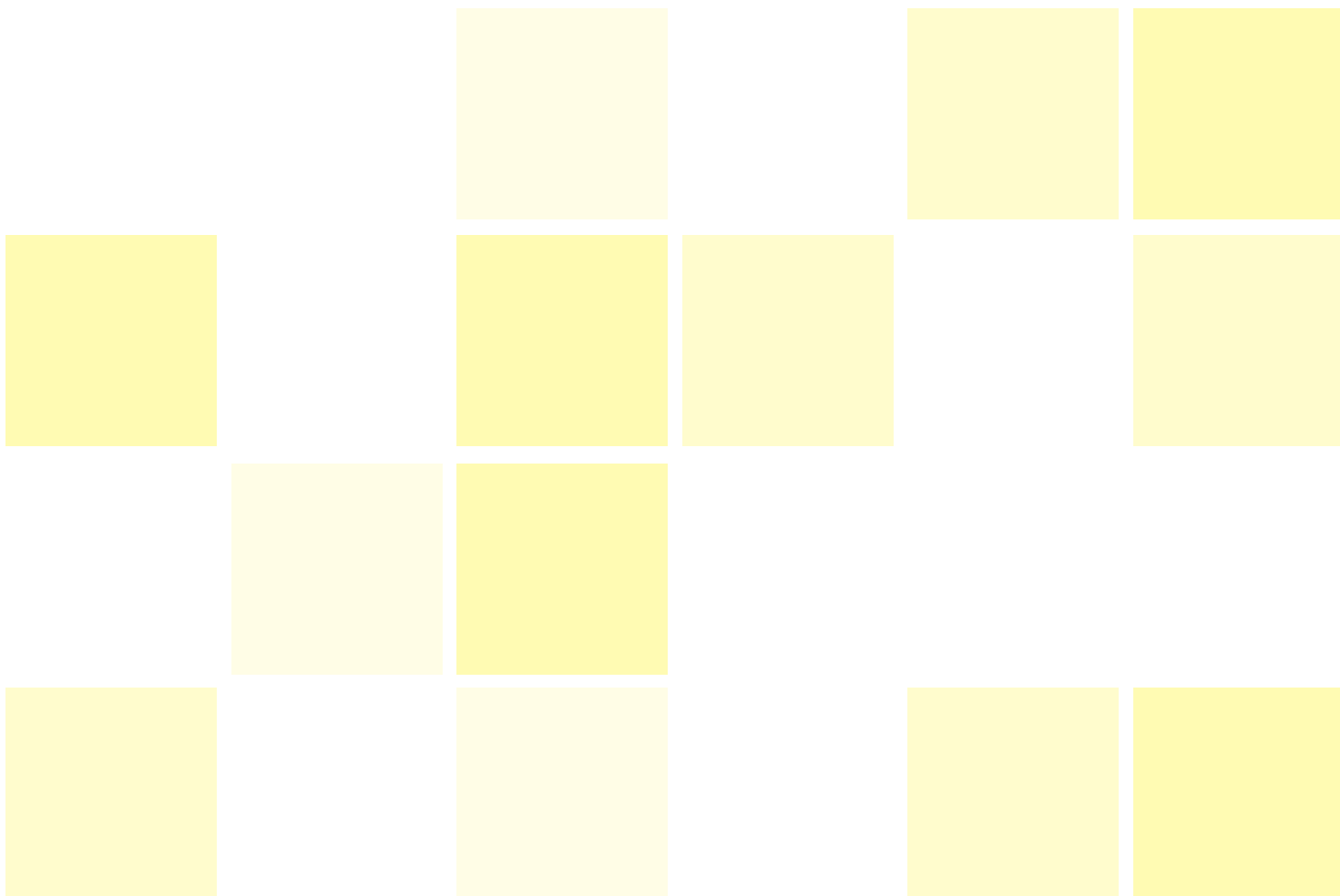
BH-Gas upravlja dužinom gasovoda od 135 km.

Shema transportnog sistema gasa Bosne i Hercegovine

Cijena prirodnog gasa za industrijske potrošače iznosi 17,44 EUR/GJ, 0,5916 EUR/S m³.

12. Investicione mogućnosti na području Tuzlanskog kantona – profili projekata

Pored niza investicionih mogućnosti u različitim privrednim sektorima Tuzlanskog kantona koje su prezentirane u tekstu Vodiča, u nastavku su prezentirani profili tri konkretna projekta investicionih mogućnosti na području Tuzlanskog kantona.

Investicione mogućnosti na području Tuzlanskog Kantona – profil projekta	
Naziv projekta	Međunarodni aerodrom Tuzla (MAT)-Regionalni CARGO Centar sa Airparkom
Lokacija	Gornje Dubrave, Tuzla, Tuzlanski kanton.
Kratki opis lokacije	Međunarodni aerodrom Tuzla, G.Dubrave bb, 75270 Živinice Bosna i Hercegovina. MAT je smješten u sjeveroistočnom dijelu Bosne i Hercegovine. Geografske koordinate i ostali relevantni podaci su: Koordinate MAT-a 442731.16 N 0184329.22 E Pravac i udaljenost od grada 11 km BRG 170s od grada Tuzla Nadmorska visina i referentna temperatura 239 M / 23°C (JUL - AVG)
Kratki opis projekta	Na osnovu ranije urađenih studija koje su pokazale opravdanost projekta, raspoloživih resursa, preporuka potencijalnih investitora te činjenice o velikoj ekspanziji avio-prevoza tereta, Vlada Tuzlanskog kantona se odlučila za razvoj MAT-a kao regionalnog CARGO Centra sa Air parkom i bescarinskom zonom, uz normalno odvijanje putničkog saobraćaja (Vlada i Skupština proglasile ovaj projekat od strateškog interesa za TK). U okviru projekta planirano je investiranje kroz formu javno-privatnog partnerstva u uspostavi CARGO centra na MAT i uvećanje profita postojećeg aerodromskog preduzeća, razvoj regije, nova zapošljavanja. U proteklom periodu realiziran je niz pripremnih aktivnosti koje su poduzete prije početka realizacije projekta (nova sistematizacija radnih mjesta i osposobljen menadžment za realizaciju projekta; izvršeno certificiranje kadra za upravljanje Aerodromom; Aerodrom posjeduje pistu, rulne staze, tri odvojene platforme, navigacijska sredstva, opremu za prihvata i otpremu tereta i vlastite skladišne prostore; osposobljena vatrogasna i protivpožarna služba za veću kategoriju; urađen dodatni parking za vozila (asfaltiran); počele sa radom taksi služba i rent-a-car; osposobljen i stavljen u funkciju restoran sa uslugama za putnike i osoblje; urađen novi prilazni put Aerodromu i prekategorisan iz lokalnog u magistralni put drugog reda). Aktivnosti na realizaciji projekta: <ul style="list-style-type: none"> • izgradnja CARGO centra, • izgradnja Air parka, • proširivanje piste Aerodroma, • izgradnja biznis i logističkog centra sa skladišnim halama, • jačanje rada turističke agencije MAT-a.
Procijenjena vrijednost projekta	62.585.600 KM - 32.000.000 EUR
Trenutni status projekta	Za potrebe projekta urađena je feasibility studija projekta, kao i profil na bosanskom i engleskom jeziku. Projekat je ušao u Katalog projekata na investicijskim konferencijama iz oblasti infrastrukture. Projekat se trenutno nalazi u fazi pronalaska strateškog partnera za realizaciju ostalih aktivnosti, koje se prije svega odnose na ulaganja na rekonstrukciji skladišnih prostora, nabavku opreme i uređaja za utovar, istovar i skladištenje robe, opremanje skladišnih prostora, rekonstrukciju piste, rulnih staza i platformi i izradu biznis i logističkog centra sa skladišnim halama.
Poslovna mogućnost	Brownfield investicija
Kontakt	Mensud Brčanić, Rukovodilac sektora saobraćaja i tehnike Telefon: +387 35 814 605 Fax: +387 35 745 750 E-mail: opcentar@bih.net.ba Web stranica: www.tuzla-airport.ba

Investicione mogućnosti na području Tuzlanskog Kantona – profil projekta

Naziv projekta	Autocesta Orašje-Tuzla-Žepče
Lokacija	Autocesta Orašje-Tuzla prolazi kroz područje općina: Orašje, Brčko, Čelić, Srebrenik i Tuzla, odnosno kroz dva kantona, Posavski i Tuzlanski kanton, i Brčko distrikt Bosne i Hercegovine. Autocesta Tuzla-Žepče-priključak na koridor Vc prolazi kroz općine Tuzla, Lukavac, Banovići, Zavidovići i Žepče.
Kratki opis lokacije	Autocesta Orašje - Tuzla sastoji od 5 LOT-ova. Prvi LOT počinje na Međunarodnom graničnom prijelazu sa Republikom Hrvatskom, odnosno na mostu preko rijeke Save, dok LOT 5 završava ispred napuštenog površinskog kopa „Šićki Brod“, potom slijedi petlja Mihatovići, gdje i završava autocesta Orašje-Tuzla. Autocesta Tuzla-Žepče-priključak na koridor Vc počinje iza petlje Mihatovići, dalje nastavlja kroz Lukavac, prolazi oko jezera Modrac i kroz dolinu rijeke Turije, prelazi na općinu Banovići, gdje preko područja naselja Seone i Krivaje ulazi u općinu Zavidovići, dolinom rijeke Svinjašnice proteže se do rijeke Krivaje i rijeke Bosne, gdje ulazi u općinu Žepče gdje se veže interregionalnim čvorištem na koridor Vc.
Kratki opis projekta	Projekat autoceste Orašje-Tuzla-Žepče podijeljen je na dva dijela: 1. Autocesta Orašje-Tuzla u dužini od 61,02 km; 2. Autocesta Tuzla-Žepče-priključak na koridor Vc u dužini od 52,13 km.
Procijenjena vrijednost projekta	1. Autocesta Orašje-Tuzla - cca. 815 miliona KM (cca. 416 miliona EUR); 2. Autocesta Tuzla-Žepče-priključak na koridor Vc – trenutno u izradi Idejni projekat, nakon kojeg će se moći procijeniti vrijednost projekta.
Trenutni status projekta	Izrada investiciono - tehničke dokumentacije za dio autoceste Orašje-Tuzla-Žepče podijeljena je na dva dijela: 1. Orašje-Tuzla: 61,02 km; 2. Tuzla-Žepče: 52,13 km. Za autocestu Orašje -Tuzla urađeni su: <ul style="list-style-type: none"> Idejni projekti za pet LOT-ova, na koje je podijeljena autocesta Orašje-Tuzla: <ul style="list-style-type: none"> LOT 1 – Orašje-Brčko 16,19 km; LOT 2 – Brčko-Maoča 14,11 km; LOT 3 – Maoča-Majeвица 10,71 km; LOT 4 – Majeвица-Čanići 12,54 km; LOT 5 – Čanići-Tuzla 7,47 km. Studija uticaja na okolinu; Studija izvodljivosti; Za LOTOVE 1,3,4,5 izdata je Okolinska dozvola; Za LOT 2 preko Ministarstva prometa i komunikacija tražena je izmjena prostornog plana Brčko distrikta, te istim dostavljena tražena dokumentacija; Trenutno je u pripremi tenderska dokumentacija za objavu i pokretanje tenderskog postupka Analize idejnog i izrade glavnog projekta autoceste Tuzla-Orašje. Za autocestu Tuzla-Žepče urađeno je: <p>Projektant je do sada završio sljedeće faze investiciono-tehničke dokumentacije autoceste Tuzla-Žepče-priključak na koridor Vc:</p> <ul style="list-style-type: none"> Tehničku studiju; Idejna rješenja; Vrednovanje idejnih rješenja i multikriterijalna analiza; Izrada prethodne studije izvodljivosti; Nakon odabira najpovoljnije varijante Projektant je dostavio prijedloge koji su upućeni Općinama kroz koje prolazi autocesta na saglasnost; Od Općina Tuzla, Lukavac, Banovići i Zavidovići dobijeno je pozitivno mišljenje, gdje su stvoreni uslovi za početak istražnih radova i izradu idejnog projekta na prvih 32 km trase. Za ovaj dio trase do sada je završeno oko 60% Idejnog projekta; U toku je izrada arhitektonskog projekta objekata na autocesti, saobraćajne opreme i signalizacije, instalacija i tunela.
Poslovna mogućnost	Greenfield investicija
Kontakt	JP Autoceste FBiH d.o.o. Mostar Sjedište u Mostaru: Braće Fejića bb, 88000 Mostar, BiH Tel: + 387 36 512 300 Fax: + 387 36 512 301 Operativni ured u Sarajevu: Dubrovačka 6, 71000 Sarajevo, BiH Tel: + 387 33 277 900 Fax: + 387 33 277 901 E-mail: info@jpautoceste.ba Web stranica: www.jpautoceste.ba Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja Tuzlanskog kantona (posrednik u kontaktu) Nenad Lukanović Adresa: Fra Grge Martića 8, 75000 Tuzla, BiH Tel.: +387 369 393 Web stranica: www.vladatk.kim.ba E-mail: mintts@tk.kim.ba

Investicione mogućnosti na području Tuzlanskog kantona – profil projekta

Naziv projekta	Izgradnja i rekonstrukcija prostornih kapaciteta za potrebe Kampusu Univerziteta u Tuzli
Lokacija	Tuzlanski kanton, Tuzla, istočni dio grada Tuzle
Kratki opis lokacije	Zona društvene javne infrastrukture – zona namijenjena društvenim djelatnostima (obrazovanje) u ukupnoj površini od 403.986 m ² koja se nalazi u istočnom dijelu grada Tuzle.
Kratki opis projekta (Podaci iz akademske 2013/2014. godine)	Univerzitet u Tuzli je osnovan 1976. godine. Danas, Univerzitet nudi 47 studijskih programa na prvom ciklusu studija i 50 studijskih programa na drugom ciklusu studija na 13 fakulteta: Akademija dramskih umjetnosti, Edukacijsko rehabilitacijski fakultet, Ekonomski fakultet, Elektrotehnički fakultet, Fakultet za tjelesni odgoj i sport, Farmaceutski fakultet, Filozofski fakultet, Mašinski fakultet, Medicinski fakultet, Pravni fakultet, Prirodno matematički fakultet, Rudarsko-geološko-građevinski fakultet i Tehnološki fakultet. Trenutno je preko 18.000 studenata upisano na sve cikluse studija. Za potrebe smještaja studenata i zadovoljenja standarda utemeljenih Odlukom o standardima i normativima za oblast visokog obrazovanja u FBiH, Univerzitet u Tuzli treba izgraditi najmanje 75.000 m ² prostora te rekonstruirati, adaptirati i prilagoditi potrebama studenata 15.000 m ² postojećeg prostora. Izgradnja prostora se odvija kroz izgradnju novih i adaptaciju postojećih zgrada u kampusu bivše kasarne Husein Kapetan Gradašević. Potrebno je izvršiti dogradnju i adaptaciju postojećih zgrada čime bi se zadovoljile potrebe Univerziteta za prostornim kapacitetima, a Projektom su obuhvaćeni radovi na rekonstrukciji postojećih objekata i toplifikacija šest objekata. Idejno urbanističko rješenje kompletnog Kampusu predviđa izgradnju oko 242.200 m ² korisnog prostora za sve fakultete koji bi trebali biti izgrađeni, te izgradnju propratnih sadržaja.
Procijenjena vrijednost projekta	4.274.467 KM (2.185.534 EUR) za rekonstrukciju 3 postojeća objekta i toplifikaciju šest objekata – I faza. Ukupna vrijednost projekta izgradnje novih i rekonstrukcije postojećih objekata za potrebe Univerziteta u Tuzli: 150.000.000 KM (76.694.959 EUR).
Trenutni status projekta	<ul style="list-style-type: none"> • Univerzitet upisan sa pravom raspolaganja na zemljištu Kampusu u dijelu 1/1 • Namjena: izgradnja Univerzitetskog kampusu sa svim propratnim sadržajima • Izdata Urbanistička saglasnost • Toplifikacija predviđena za 6 (šest) objekata koji se planiraju rekonstruisati u I fazi izgradnje Kampusu
Poslovna mogućnost	Brownfield investicija
Kontakt	Rektorat Univerziteta u Tuzli Tel: + 387 35 300 500 Fax: + 387 35 300 547 E-mail: rektorat@untz.ba Web stranica: www.untz.ba

Vlada Tuzlanskog kantona

Adresa: Rudarska 57, 75000 Tuzla, BiH
Tel: +387 35 280 711 (Centrala)
Tel: +387 35 369 303 (Ured Premijera)
Fax: +387 35 369 306
Web stranica: www.vladatk.kim.ba
E-mail: vlada@tk.kim.ba

Ministarstva Tuzlanskog kantona

Ministarstvo unutrašnjih poslova

Adresa: Turalibegova bb, 75000 Tuzla, BiH
Tel: +387 35 255 543
Web stranica: www.muptk.ba
E-mail: portparol@muptk.ba

Ministarstvo finansija

Adresa: Turalibegova 40, 75000 Tuzla, BiH
Tel: +387 35 369 367
Web stranica: www.vladatk.kim.ba
E-mail: minfntk@bih.net.ba

Ministarstvo razvoja i poduzetništva

Adresa: Rudarska 57, 75000 Tuzla, BiH
Tel: +387 35 369 352
Web stranica: www.mrptk.ba
E-mail: minrp@tk.kim.ba

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Adresa: Aleja Alije Izetbegovića, 75000 Tuzla, BiH
Tel: +387 35 369 421
Web stranica: www.vladatk.kim.ba
E-mail: minpvs@tk.kim.ba

Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okolice

Adresa: Aleja Alije Izetbegovića, 75000 Tuzla, BiH
Tel: +387 35 369 428
Web stranica: www.vladatk.kim.ba
E-mail: minpuzo@tk.kim.ba

Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja

Adresa: Fra Grge Martića 8, 75000 Tuzla, BiH
Tel: +387 35 369 393
Web stranica: www.vladatk.kim.ba
E-mail: minnts@tk.kim.ba

Ministarstvo pravosuđa i uprave

Adresa: Džafer mahala 51, 75000 Tuzla, BiH
Tel: +387 35 369 375
Web stranica: www.vladatk.kim.ba
E-mail: minpu@tk.kim.ba

Ministarstvo za boračka pitanja

Adresa: Fra Grge Martića 8, 75000 Tuzla, BiH
Tel: +387 35 369 401/402
Web stranica: www.vladatk.kim.ba
E-mail: minbp@tk.kim.ba

Ministarstvo industrije, energetike i rudarstva

Adresa: Rudarska 57, 75000 Tuzla, BiH
Tel: +387 35 369 327
Web stranica: www.vladatk.kim.ba
E-mail: minier@tk.kim.ba

Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta

Adresa: Muhameda Hevajja Uskufija 1, 75000 Tuzla, BiH
Tel: +387 35 281 296
Web stranica: www.monkstk.ba
E-mail: monks@tk.kim.ba

Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak

Adresa: Kozaračka 11, 75000 Tuzla, BiH
Tel: +387 35 369 335
Web stranica: www.vladatk.kim.ba
E-mail: minrspp@tk.kim.ba

Ministarstvo zdravstva

Adresa: Albina Herljevića 2, 75000 Tuzla, BiH
Tel: +387 35 369 419
Web stranica: www.vladatk.kim.ba
E-mail: minzdr@tk.kim.ba

Druge relevantne institucije i organizacije

Kantonalna privredna komora Tuzla

Adresa: Trg slobode bb, 75000 Tuzla, BiH
Tel: +387 35 258 260
Fax: +387 35 258 271
Web stranica: www.kpktz.ba
E-mail: komora@kpktz.ba

Obrtnička komora Tuzlanskog kantona

Adresa: Tuzlanske brigade br. 60, 75000 Tuzla, BiH
Tel/fax: +387 35 270 065
Web stranica: www.oktk.ba
E-mail: info@oktk.ba

Turistička zajednica Tuzlanskog kantona

Adresa: Ul. Muftije ef. Kurta br.1, 75000 Tuzla, BiH
Tel/fax: +387 35 270 065
Web stranica: www.tourism-tk.ba

Turistički info centar

Adresa: Soni trg bb, 75000 Tuzla, BiH
Tel/fax: +387 35 257 449
E-mail: turisticka.zajednica@bih.net.ba

Udruženje za razvoj NERDA

Adresa: M. i Ž. Crnogorčevića br. 5, 75000 Tuzla, BiH
Tel: +387 35 369 900
Fax: +387 35 369 903
Web stranica: www.nerda.ba
E-mail: nerda@nerda.ba

Udruženje poslodavaca Tuzlanskog kantona

Adresa: Trg slobode bb II/22, 75000 Tuzla, BiH

Tel: + 387 61 024 687

Web stranica: www.poslodavcitk.com

E-mail: info@poslodavcitk.com

Nadležne službe za oblast razvoja, poduzetništva i obrta Grada i općina Tuzlanskog kantona

Grad Tuzla

Služba za razvoj, poduzetništvo i društvene djelatnosti

Adresa: ZAVNOBIH-a br.11, 75000 Tuzla, BiH

Kontakt osoba: Vedran Lakić

Tel: + 387 35 307 380

Web stranica: www.tuzla.ba

E-mail: vedranl@tuzla.ba; esmirs@tuzla.ba

Općina Banovići

Služba za planiranje, razvoj i poduzetništvo

Adresa: Ul. Alije Dostovića br.1, 75290 Banovići, BiH

Kontakt osoba: Amir Mrkonjić

Tel: + 387 35 743 409

Web stranica: www.opcina-banovici.com.ba

E-mail: info@opcina-banovici.com.ba

Općina Čelić

Služba za privredu, promet i razvoj

Adresa: Alije Izetbegovića 60-II, 75246 Čelić, BiH

Kontakt osoba: Arif Salkić

Tel: + 387 35 668 654

Web stranica: www.celic.com.ba

E-mail: opcelic@gmail.com

Općina Doboj Istok

Služba za finansije i poduzetništvo

Adresa: Klokotnica-Doboj Istok, Klokotnica bb, 74207 Doboj Istok, BiH

Kontakt osoba: Alirizah Mujkić

Tel: + 387 35 722 390

Web stranica: www.opcinadobojistok.ba

E-mail: sluzba.finansije@opcinadobojistok.ba

Općina Gračanica

Služba za poduzetništvo, lokalni razvoj i finansije

Adresa: Mulamustafe Bašeskije br. 1, 75320 Gračanica, BiH

Kontakt osoba: Zijad Dedić

Tel: + 387 35 700 803

Web stranica: www.opcina-gracanica.ba

E-mail: z.dedic@opcina-gracanica.ba

Općina Gradačac

Služba za privredu, budžet i finansije

Adresa: H.K. Gradašćevića br. 54, 76250 Gradačac, BiH

Kontakt osoba: Isam Sendić

Tel: + 387 35 369 750

Web stranica: www.gradacac.ba

E-mail: isam.sendic@gradacac.ba; suada.hecimovic@gradacac.ba

Općina Kalesija

Služba za poljoprivredu, budžet i inspeksijske poslove

Adresa: Ul. Patriotske lige bb, 75260 Kalesija, BiH

Kontakt osoba: Abdulah Gutić

Tel: + 387 35 631 262

Web stranica: www.kalesija.ba

E-mail: opcina@kalesija.ba

Općina Kladanj

Služba za finansije, poduzetništvo i lokalni ekonomski razvoj

Adresa: Ul. Kladanjske brigade br. 2, 75280 Kladanj, BiH

Kontakt osoba: Dženad Selimbašić

Tel: + 387 35 628 483

Web stranica: www.kladanj.ba

E-mail: opcinakl@bih.net.ba; dzenad.selimbasic@kladanj.ba

Općina Lukavac

Služba za opću upravu, privredu i društvene djelatnosti

Adresa: Trg slobode br. 1, 75300 Lukavac, BiH

Kontakt osoba: Derva Salihović

Tel: + 387 35 553 473

Web stranica: www.lukavac.ba

E-mail: sluzba-oupdd@lukavac.ba

Općina Sapna

Služba za privredu, budžet i finansije

Adresa: 206. Viteške brigade bb, 75411 Sapna, BiH

Kontakt osoba: Nusret Hamidović

Tel: + 387 35 599 530

Web stranica: www.opcinasapna.ba

E-mail: o.sapna@opcinasapna.ba; o.sapna@bih.net.ba

Općina Srebrenik

Služba za poduzetništvo, lokalni razvoj i investicije

Adresa: Ulica Radnička bb, 75350 Srebrenik, BiH

Kontakt osoba: Nusret Šerifović

Tel: + 387 35 369 156

Web stranica: www.srebrenik.ba

E-mail: opc.sreb@bih.net.ba

Općina Teočak

Služba za privredu, finansije, prostorno uređenje i civilnu zaštitu

Adresa: Centar bb, 75414 Teočak, BiH

Kontakt osoba: Amir Šabačkić

Tel: + 387 35 755 886

Web stranica: www.opcinateocak.com

E-mail: oteocak@bih.net.ba

Općina Živinice

Služba za lokalni ekonomski razvoj

Adresa: Alije Izetbegovića br. 28, 75270 Živinice, BiH

Kontakt osoba: Fahrudin Fehrić

Tel: + 387 35 743 340

Web stranica: www.opcinazivinice.org

E-mail: fahrudin.fehric@opcinazivinice.org

Naslov izdanja: Investirajte u Tuzlanski kanton – Vodič za investitore Tuzlanskog kantona

Izdavač: Ured Premijera Tuzlanskog kantona

Za izdavača: Prof. dr. Bahrija Umihanić, premijer Tuzlanskog kantona

Saradnici na izradi Vodiča: Mr.sc. Mirela Omerović, Savjetnik Premijera
Ajka Baručić, BA, Savjetnik Premijera

Godina izdanja: 2014.

Dizajn: Edin Osmanagić

Štampa:

Za štampariju:

Tiraž: 200 primjeraka

Izrada Vodiča za investitore Tuzlanskog kantona koordinirana je od strane Ureda Premijera Tuzlanskog kantona, dok su podaci korišteni u Vodiču dostavljeni od strane ministarstava i organa uprave Tuzlanskog kantona, te Grada Tuzla i općina Tuzlanskog kantona.

Vodič je rađen uz tehničku pomoć Međunarodne finansijske korporacije (IFC), članice grupacije Svjetske banke i Udruženja za razvoj NERDA (Northeast Regional Development Association).

Fotografije Tuzlanskog kantona korištene u vodiču su © Ahmet Bajrić - Blicko.

